
REDEMPTOR HOMINIS

**Encyklika Jana Pavla II.
VYKUPITEL SVĚTA**

z 4. března 1979

ZVON · ČESKÉ KATOLICKÉ NAKLADATELSTVÍ
PRAHA 1996

Církevní schválení České biskupské konference č.j. 447/96
ze dne 8. července 1996

Po převodu do elektronické podoby neprošlo korekturou ani schválením.
Připomínky a opravy zasílejte na e-mail: petr.kebrle@email.cz
Tento a další dokumenty naleznete na Internetu: www.kebrle.cz/katdocs.htm

© Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, spol. s r. o., Praha 1996
ISBN 80-7113-178-4

CTIHODNÝM BRATŘÍM V BISKUPSKÉM ÚŘADU,
KNĚŽÍM, ŘEHOLNÍM RODINÁM,
SYŇŮM A DCERÁM CÍRKVE
A VŠEM LIDEM DOBRÉ VŮLE
NA POČÁTKU SVÉHO VELEKNĚŽSKÉHO ÚŘADU

*Ctihodní bratři a milovaní synové,
pozdrav a apoštolské požehnání!*

I. KAPITOLA

Dědictví

Na konci druhého tisíciletí

1. VYKUPITEL ČLOVĚKA, Ježíš Kristus, je středem vesmíru a dějin. K němu se obracejí mé myšlenky i moje srdce v této slavné chvíli, kterou právě prožívá církev a celá dnešní lidská rodina. Tato doba, v níž mi Bůh ve svém tajemném úradku svěřil po milovaném předchůdci Janu Pavlu I. univerzální službu svázanou se stolcem sv. Petra v Říme, se již velmi blíží k roku 2000. V tomto okamžiku je těžko říci, co ten rok zaznamená na číselníku lidských dějin a jaký bude pro jednotlivé národy, země a světadíly, třebaže již nyní se lidé pokoušejí předvídat určité události. Pro církev, pro Boží lid, který se rozšířil – i když nestejnou měrou – až do nejzazších končin země, to bude rok Milostivého léta. Blížíme se již k tomuto letopočtu, jenž – s plným respektem ke všem opravám v zájmu chronologické přesnosti – nám připomene a současně i zvláštním způsobem v nás obnoví vědomí o základní pravdě víry, jak ji vyjádřil sv. Jan na začátku svého evangelia: "A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi"¹, a na jiném místě: "Neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jedno-rozeného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný."²

I my určitým způsobem žijeme v údobí nového adventu, jenž je dobou očekávání. "Mnohokrát a mnoha způsoby mluvil Pán v minulosti k našim předkům skrze proroky. V této poslední době však promluvil k nám skrze svého Syna ..." ³, to znamená skrze Syna–Slovo, jenž se stal člověkem a narodil se z Marie Panny. Tímto výkupným činem dosáhly dějiny člověka v plánu Boží lásky svého vrcholu. Bůh vstoupil do lidských dějin a jako člověk se stal i jejich "subjektem". Byl jedním z miliard lidí a současně i Jediným! Jeho vtělením dal Bůh lidskému životu onen rozměr, který mu hodlal dát již od samého počátku. Dal jej s konečnou platností – zvláštním a charakteristickým způsobem, v duchu své věčné lásky a milosrdenství a zcela podle své božské svobodné vůle – a s takovou velkomyslností, že při pomyšlení na dědičný hřích, na celé dějiny poklesků lidstva, jakož i na chyby, jichž se dopustil lidský rozum, vůle a srdce můžeme s úžasem opakovat slova posvátné liturgie: "Ó šťastná vina, pro kterou přišel Vykupitel tak vznešený a veliký!"⁴

Prvá slova nového pontifikátu

2. Ke Kristu Vykupiteli jsem pozvedl své city a myšlenky loni 16. října, když po kanonické volbě mi byla položena otázka: "Přijímáš?" Tehdy jsem odpověděl: "Poslušen ve mře Krista, svého Pána, a s důvěrou v Matku Kristovu a Matku církve, přes všechny tak velké obtíže, přijímám." Tuto odpověď chci dnes veřejně sdělit všem bez výjimky a dát tak najevo, že na již zmíněnou první a základní pravdu vtělení navazuje i úřad, který se přijetím volby za římského biskupa a nástupce apoštola Petra, stal mou specifickou povinností na tomto stolci.

¹ Jan 1,14.

² Jan 3,16.

³ Žid 1,1n.

Zvolil jsem si stejná jména, jaká si vybral i můj vřele milovaný předchůdce Jan Pavel I. Již 26. srpna 1978, když prohlásil kardinálskému sboru, že se chce jmenovat Jan Pavel – a takovéto spojení dvou jmen nemělo dosud v dějinách papežství obdobu –, viděl jsem v tom jasnou předzvěst, že na tomto novém pontifikátu spočine Boží milost. Bohužel, trval jen 33 dní, a nyní je tedy na mně, abych v něm nejen pokračoval, nýbrž abych ho i jaksi převzal z téhož výchozího bodu. To potvrzuje zřetelně i moje volba těchto dvou jmen. Následoval jsem příklad svého ctihodného předchůdce, abych tak, stejně jako on, vyjádřil svou lásku k jedinečnému dědictví, které zanechali církvi papežové Jan XXIII. a Pavel VI. Zároveň tím chci projevit i svou osobní ochotu toto dědictví s Boží pomocí dále rozvíjet.

Těmito dvěma jmény a pontifikáty též navazuji na veškerou tradici tohoto Apoštolského stolce a na všechny své předchůdce tohoto dvacátého i minulých staletí, a tím se spojuji postupně přes různé věky až do nejdávnějších dob s onou linií poslání a služby, jež vyhrazuje Petrovu stolci zcela zvláštní místo v církvi. Jan XXIII. a Pavel VI. jsou v tomto ohledu úsekem, který bych rád považoval přímo za práh, z něhož chci – určitým způsobem spolu s Janem Pavlem I. – nastoupit cestu do budoucnosti a nechat se přitom vést bezmeznou důvěrou a poslušností vůči Duchu, jehož Kristus přislíbil a seslal své církvi. Řekl přece apoštolům v předvečer svého utrpení: "Je to pro vás dobré, abych já odešel. Jestliže totiž neodejdu, Přímluvce k vám nepřijde. Odejdu-li však, pošlu ho k vám."⁵ "Až přijde Přímluvce, kterého vám pošlu od Otce, Duch pravdy, který vychází od Otce, ten vydá o mně svědectví. Vy také vydávejte svědectví, protože jste se mnou od počátku."⁶ "Ale až přijde on, Duch pravdy, uvede vás do celé pravdy. On totiž nebude mluvit sám ze sebe, ale bude mluvit to, co uslyší, a oznámí vám, co má přijít."⁷

Důvěra v Ducha pravdy a lásky

3. Ujímám se tedy bohatého dědictví předešlých pontifikátů s plnou důvěrou v Ducha pravdy. Toto dědictví je hluboce zakořeněno ve vědomí církve, a to zcela novým, nikdy předtím nepoznaným způsobem. Vděčíme za to 2. vatikánskému sněmu, který svolal a zahájil Jan XXIII., pak šťastně uzavřel a s vytrvalostí uskutečňoval Pavel VI., jehož činnost jsem mohl sám zblízka pozorovat. Vždy mě udivovala jeho hluboká moudrost a odvaha, ale také jeho důslednost a trpělivost v ne snadném pokoncilním údobí jeho pontifikátu. Jako kormidelník loďky Petrovy, církve, dovedl zachovat prozřetelnou rozvahu a vyváženost i v nejkritičtějších chvílích, kdy se zdálo, že se ta loď uvnitř silně otrásá, a vždy si udržel nezlomnou naději v její soudržnost. Vždyť to, co Duch řekl církvi ústy koncilu konaného v naší době, jakož i to, co v této církvi říká i všem ostatním⁸, nemůže – přes dočasnou vlnu neklidu – sloužit k ničemu jinému, než k ještě vyvrátelejší soudržnosti všeho Božího lidu, který si je vědom svého spásonosného poslání.

Právě toto současné církevní uvědomění si Pavel VI. vybral jako první námět své základní encykliky, jež začíná slovy *Ecclesiam suam*. A na tuto encykliku mi dovoluňte, abych se především odvolal a navázal na ni i v tomto prvním, abych tak řekl zahajovacím dokumentu svého pontifikátu.

⁴ Z velikonočního chvalo zpěvu *Exsultet*.

⁵ Jan 16,7.

⁶ Jan 15,26n.

⁷ Jan 16,3.

⁸ Srov. Zj 2,7.

Osvícená a posilovaná Duchem svatým, církev si stále hlouběji uvědomuje jak svou Boží službu, tak i své lidské poslání a konečně, i své vlastní lidské slabosti. Právě toto vědomí je a musí zůstat prvním zdrojem lásky k této církvi, stejně jako zase láska přispívá k upevnění a prohloubení onoho vědomí. Pavel VI. nám pozůstavil neobyčejně výmluvné svědectví takového církevního uvědomění. Mnoha různými a často i protipřnými složkami svého pontifikátu nás učil neochvějně lásce k církvi, která je – jak prohlašuje koncil – "svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva"⁹.

Odkaz na první encykliku Pavla VI.

4. Právě z toho důvodu má být církevní uvědomění spojeno s otevřeností vůči celému světu, aby v ní všichni mohli odhalit "nevystižitelné Kristovo bohatství"¹⁰, o němž mluví Apoštol národů. Taková otevřenost, organicky spojená s vědomím vlastní povahy a s jistotou vlastní pravdy, jak to prohlásil Kristus, když řekl: "A (přece) slovo, které slyšíte, není moje, ale mého Otce, který mě poslal"¹¹, určuje i apoštolský čili misionářský dynamismus církve, která vyznává a v neztenčené míře hlásá veškerou od Krista přijatou pravdu. Současně však má též vést i onen dialog, který Pavel VI. ve své encyklice *Ecclesiam suam* nazval "dialogem spásy" a přesně rozlišil jednotlivé okruhy, v jejichž rámci má být veden.¹² Když se dnes odvolávám na tento dokument, jenž byl programem pontifikátu Pavla VI., neustále děkuji Bohu za to, že tento můj velký předchůdce a přitom i opravdový otec, uměl – přes rozličné vnitřní slabosti, jimiž trpěla církev v pokoncilovém období – ukázat "navenek" její pravou tvář. Tímto způsobem si i velká část lidské rodiny, v rozmanitých prostředích své existence, lépe uvědomila – podle mého názoru – jak je pro ni skutečně nezbytná Kristova církev, její poslání a služba. Toto vědomí se někdy ukázalo silnější než různá kritická stanoviska, jež "zevnitř" napadala církev, její instituce a struktury, jakož i její představitele a jejich činnost. Takový vzrůst kritiky měl jistě rozličné příčiny, avšak na druhé straně jsme si též jisti, že ani v ní nechyběla skutečná láska k církvi. Nepochybně se tu mezi jiným projevila i snaha o překonání tzv. triumfalismu, o kterém se během koncilu často diskutovalo. Je-li však správné, aby církev, podle příkladu svého Učitele, jenž byl "pokorný srdcem"¹³, byla sama založena na pokoře, aby byla kritická vůči všemu, co tvoří její lidskou povahu a činnost, a aby byla vždy velmi náročná vůči sobě samé, musí mít zároveň i kritický duch své spravedlivé meze. V opačném případě totiž přestává být konstruktivní a není projevem pravdy, lásky a vděčnosti za milost, na níž se stáváme hlavně a plně účastnými právě v církvi a jejím prostřednictvím. Kromě toho taková kritika již nevykazuje vůli sloužit, nýbrž spíše snahu řídit mínění druhých podle svých vlastních názorů, rozšiřovaných někdy až příliš neuváženým způsobem.

Musíme být vděční Pavlu VI. za to, že s přihlédnutím ke každé částice pravdy, obsažené v rozličných lidských míněních, zachoval si zároveň i prozíravou vyváženost kormidelníka loďky.¹⁴

⁹ Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 1: Dokumenty II. vatikánského koncilu (Praha, Zvon 1995), s. 37.

¹⁰ Ef 3,8.

¹¹ Jan 14,24.

¹² Srov. Pavel VI., encyklika *Ecclesiam suam*: AAS 56 (1964), s. 650nn.

¹³ Mt 11,29.

¹⁴ Zde je třeba připomenout hlavní dokumenty pontifikátu Pavla VI. Některé uvedl on sám při promluvě během mše svaté o svátku sv. apoštolů Petra a Pavla v r. 1978: encyklika *Ecclesiam suam*: AAS 56 (1964), s. 609–659; apoštolský list *Investigabiles divitias Christi*: AAS 57 (1965), s. 298–301; encyklika *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965), s. 753–774;

V církvi, jež mi byla svěřena – přes Jana Pavla I. – téměř hned po něm, určitě nechybějí nesnáze a vnitřní rozpory. Současně je však tato církev i vnitřně odolnější proti výstřelkům sebekritizování; možno říci, že je kritičtější vůči rozličným neuváženým kritikám, že dovede lépe čelit různým "novotám", že má zralejší schopnost rozeznávat, že umí lépe vynášet ze svého věčného pokladu víry "věci nové i staré"¹⁵, že se více soustředila na své vlastní tajemství a díky tomu všemu, že je též více připravena na své poslání vést všechny ke spáse: "Bůh chce, aby se všichni lidé zachránili a (došli) k poznání pravdy."¹⁶

Kolegialita a apoštolát

5. Proti veškerému zdání je dnešní církev jednotnější ve společenství služby a v apoštolském uvědomění. Tato jednota pramení z principu kolegiality, který připomenul 2. vatikánský koncil a který vštípil sám Kristus apoštolskému sboru dvanácti učedníků v čele s Petrem. Obnovuje ho neustále i v kolegiu biskupů, jež nepřetržitě roste na celém světě a přitom zůstává spojeno s Petrovým nástupcem a pod jeho vedením. Koncil však tento princip biskupské kolegiality nejen připomněl, nýbrž též vydatně podnítil jeho rozvoj, mezi jiným i tím, že navrhl založení stálého orgánu, který pak ustavil Pavel VI. zřízením biskupského synodu. Činnost tohoto synodu nejenže dodala nový rozměr jeho pontifikátu, ale projevovala se jasně již od prvních dnů i v pontifikátě Jana Pavla I. a jeho nehodného nástupce.

Zásada kolegiality se ukázala obzvláště aktuální v obtížném pokoncilním období. Tehdy společný a jednomyslný postoj biskupského sboru – jenž projevil svou jednotu s Petrovým nástupcem zejména prostřednictvím synodu – přispěl k rozptýlení pochybností a zároveň ukazoval správně cesty k obnově církve v jejím univerzálním rozměru. Vždyť přece ze synodu vyšel mezi jiným základní podnět k hlásání evangelia, jehož výrazem se pak stala apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi*¹⁷, přijatá s takovou radostí jako program apoštolské a pastorační obrody. Stejnou linii sledoval biskupský synod i při svém posledním řádném zasedání, které se konalo asi rok před smrtí Pavla VI. a bylo – jak je známo – věnováno katechezi. Výsledky této práce je třeba ještě systematicky shrnout a Svatý stolec se k nim musí vyjádřit.

V této souvislosti, když mluvíme o zřetelném rozvoji forem, jimiž se projevuje biskupská kolegialita, je nutno alespoň připomenout, jak se stále více upevňují národní biskupské konference v celé církvi a spolu s nimi i jiné kolegiální orgány mezinárodního či kontinentálního rázu. S přihlédnutím ke staleté církevní tradici je též na místě zdůraznit činnost různých místních synod. Právě z koncilu totiž vyšel podnět, který pak Pavel VI. důsledně uskutečňoval, aby totiž tyto struktury, církvi již po staletí vyzkoušené, podobně jako jiné formy kolegiální biskupské spolupráce, např. metropolitní sídla i jednotlivé diecéze, plnily své úkoly s plným vědomím vlastní totožnosti a vlastních původních znaků, přitom však i v univerzální církevní jednotě. Týž duch spolupráce a spoluzodpovědnosti se nyní šíří i mezi kněžími, jak to potvrzují četné kněžské rady vzniklé po koncilu. Tento duch pronikl i mezi laiky a nejen upevnil dřívější organizace laického apoštolátu, nýbrž vy-

encyklika *Sacerdotalis caelibatus*: AAS 59 (1967), s. 657–697; Vyznání víry Božího lidu: AAS 60 (1968), s. 433–445; encyklika *Humanae vitae*: AAS 60 (1968), s. 481–503; apoštolská exhortace *Quinque iam anni*: AAS 63 (1971), s. 97–106; apoštolská exhortace *Evangelica testificatio*: AAS 63 (1971), s. 497–535; apoštolská exhortace *Paterna cum benevolentia*: AAS 67 (1975), s. 5–23; apoštolská exhortace *Gaudete in Domino*: AAS 67 (1975), s. 289–322; apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi*: AAS 68 (1976), s. 5–76.

¹⁵ Mt 13,52.

¹⁶ I Tim 2,4.

¹⁷ Pavel VI., apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi*: l.c., s. 5–76.

tvořil i nové, často s odlišnými rysy a pracující s výjimečným nadšením. Kromě toho si laikové uvědomují svou zodpovědnost před církví a vyvíjejí činnost ve spolupráci s duchovními pastýři a s představiteli řeholních institutů, v rámci diecézních synod anebo pastoračních rad ve farnostech a v diecézích.

Toto vše musím mít na paměti nyní, když začínám svůj pontifikát, abych za to vše vzdal díky Bohu, abych účinně povzbudil všechny tyto bratry a sestry a s živou vděčností připomenul dílo 2. vatikánského sněmu a své velké předchůdce, kteří dali podnět k této nové "vlně" církevního života, mnohem silnější než ony náznaky pochybností, úpadku a krize.

Cesta k jednotě křesťanů

6. Co mám říci o všech akcích, jež vyplynuly z nové ekumenické orientace? Nezapomenutelný papež Jan XXIII. vytýčil s evangelijní přímostí otázku sjednocení křesťanů jako logický důsledek vůle našeho učitele Ježíše Krista, jak ji on sám několikrát projevil, zvláště pak v modlitbě při poslední večeři, v předvečer své smrti: "Prosím tě ... Otče, ať všichni jsou jedno."¹⁸ Druhý vatikánský sněm odpověděl stručně na tento požadavek dekretem o ekumenismu. Papež Pavel VI. prostřednictvím Sekretariátu pro sjednocení křesťanů podnikl prvé nesnadné kroky na cestě k dosažení této jednoty. Ušli jsme již velký kus této cesty? Není naším úmyslem dát vyčerpávající odpověď, ale můžeme říci, že jsme zaznamenali *skutečný a důležitý pokrok*. Jedna věc je jistá: pracovali jsme vytrvale a důsledně; společně s námi se o tentýž cíl zasazovali i představitelé jiných křesťanských církví a vyznání a za to jsme jim upřímně zavázáni. Mimoto je též jisté, že za současného historického stavu křesťanství a světa se nenabízí žádná jiná možnost jak plnit univerzální poslání církve, pokud jde o ekumenické otázky, než vytrvale, upřímně, pokorně, přitom však i neohroženě hledat cesty k sblížení a sjednocení, podle osobního příkladu papeže Pavla VI. Musíme proto usilovat o sjednocení a nesmíme se dát odradit obtížemi, které se mohou na této cestě vyskytnout či nahromadit; jinak nebudeme věrni Kristovu slovu a neuskutečníme jeho odkaz. Bylo by oprávněné, vystavovat se takovému nebezpečí?

Někteří lidé, když narazí na překážky, anebo když se jim výsledky počáteční ekumenické práce zdají záporné, by se raději dali na ústup. Jiní se dokonce domnívají, že takové úsilí věci evangelia škodí, že povede k dalším roztržkám v církvi, že vyvolá názorový zmatek v otázkách víry a morálky a že skončí v určitém druhu lhostejnosti. Je snad dobře, když hlasatelé takových názorů vyjádří své obavy; avšak i v tomto směru je třeba zachovávat správné meze. Je zřejmé, že tento nový úsek církevního života od nás vyžaduje zvlášť uvědomělou, hlubokou víru se smyslem pro zodpovědnost. Opravdová ekumenická činnost znamená otevřenost, sblížení, ochotu k dialogu a společné hledání pravdy s plným evangelijním a křesťanským citěním. V žádném případě ale neznamená a nemůže znamenat zřeknutí se nebo jakékoliv narušení pokladů Boží pravdy, kterou církev stále důsledně vyznává a učí. Všem těm, kteří by z jakéhokoliv důvodu chtěli odrazovat církev od úsilí o všeobecnou jednotu křesťanů, je třeba ještě jednou opakovat: Je nám dovoleno, abychom tak nečinili? Je možné, abychom – přes veškerou lidskou slabost a přes všechny chyby, jež se nahromadily během minulých staletí – neměli důvěru v milost našeho Pána, která se v poslední době projevila ve slovu Ducha svatého, jak jsme je slyšeli během koncilu? Kdybychom tak postupovali, zapřeli by-

¹⁸ Jan 17,21; srov. tamtéž v. 11.22n.; 10,16; Lk 9,49n.54.

chom pravdu, která se vztahuje na nás samé a kterou apoštol vyjádřil tímto neobyčejně výmluvným způsobem: "Boží milostí jsem to, co jsem, a jeho milost, kterou mi udělil, nezůstala ležet ladem."¹⁹

Totéž, třebaže jiným způsobem a s patřičnými rozdíly, je nutno vztáhnout i na činnost zaměřenou na sblížení s představiteli nekřesťanských náboženství, která se projevuje dialogem, setkáními, společnými modlitbami a hledáním pokladů všelidské spirituality, které – jak dobře víme – nechybí ani mezi vyznavači jiných náboženství. Nestává se snad, že právě pevná víra příslušníků nekřesťanských náboženství – a ta je rovněž plodem Ducha pravdy, působícího i mimo viditelné hranice mystického těla – někdy téměř uvádí do rozpaků křesťany, často tak náchylné k pochybování o Bohem zjevených a církví hláсанých pravdách, tak přístupné pohodlnějším výkladům morálních zásad a tzv. etickému "permisivismu"? Je ušlechtilé snažit se chápat každého člověka, podrobit rozboru každý systém a uznat to, co je správné; ale to absolutně neznamená ztrácet jistotu o vlastní víře²⁰ anebo podkopávat mravní zásady, jejichž odstranění se brzy projeví v životě celých společností a povede k zhoubným následkům.

¹⁹ 1 Kor 15,10.

²⁰ Srov. 1. vatikánský koncil, dogmatická konstituce o katolické víře *Dei Filius*, cann. III *De fide*, 6: *Conciliorum oecumenicorum decreta*, ed. Istituto per le scienze religiose, Bologna 1973, s. 811.

II. KAPITOLA

Tajemství vykoupení

V tajemství Kristově

7. Jestliže cesty, na které církev našeho století uvedl koncil a jež nám ukázal ve své první encyklice zesnulý Pavel VI., zůstanou po dlouhou dobu těmi, po nichž se my všichni musíme ubírat, pak se zároveň, v tomto novém údobí, můžeme oprávněně ptát: Jak, jakým způsobem máme dále postupovat? Co je třeba dělat, aby tento nový advent církve, spojený i s blízkým koncem druhého tisíciletí, nás přiblížil k tomu, jehož Písmo sv. nazývá "Otcem budoucího věku"²¹? Taková je základní otázka, kterou si musí položit nový papež, když, v duchu poslušnosti víře, přijímá své povolání podle příkázání, jež Kristus několikrát dal Petrovi: "Pas mé beránky"²², což znamená: Staň se pastýřem v mém ovčinci, a pak také: "A ty potom, až se obrážíš, utvrzuj své bratry."²³

Milovaní bratři, synové a dcery, zde je základní a zásadní odpověď: Je třeba, abychom zaměřili svého ducha, svůj rozum, svou vůli a své srdce na Krista, *vykupitele člověka, na Krista, vykupitele světa*. Na něho musíme upírat svůj zrak, poněvadž jedině v něm, Božím Synovi je spása. Opakujeme tedy znovu, co prohlásil Petr: "Pane, ke komu půjdeme? Ty máš slova věčného života."²⁴

Pomocí církevního uvědomění, které koncil tak rozvinul, všemi stupni tohoto uvědomění a ve všech oblastech činnosti, kde se církev projevuje, nachází a utvrzuje, musíme stále směřovat k tomu, jenž je "hlavou"²⁵, k tomu, "od něhož pochází všechno a pro něhož jsme tu i my"²⁶, k tomu, který je zároveň "cesta a pravda"²⁷, "vzkříšení a život"²⁸, k tomu, kterého když vidíme, vidíme i Otce²⁹, k tomu, jenž od nás musel odejít³⁰ – rozumí se smrtí na kříži a pak nanebevstoupením – aby k nám mohl přijít Utěšitel a aby stále přicházel jako Duch pravdy.³¹ V něm "jsou skryty všechny poklady moudrosti a poznání"³² a církev je jeho tělo.³³ "Církev je totiž v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva"³⁴, a zdrojem toho je On. On sám, *Vykupitel!*

Církev bez přestání naslouchá jeho slovům, znovu a znovu je předčítá a se svrchovanou úctou si obnovuje všechny podrobnosti jeho života. Těmto slovům naslouchají i nekřesťané. Kristův život současně mluví i k tolika lidem, kteří dosud nejsou schopni opakovat spolu s Petrem: "Ty jsi Mesi-

²¹ Iz 9,6.

²² Jan 21,15.

²³ Lk 22,32.

²⁴ Jan 6,68; Sk 4,8–12.

²⁵ Srov. Ef 1,10.22; 4,25; Kol 1,18.

²⁶ 1 Kor 8,6; srov. Kol 1,17.

²⁷ Jan 14,6.

²⁸ Jan 11,25.

²⁹ Srov. Jan 14,9.

³⁰ Srov. Jan 16,7.

³¹ Srov. Jan 16,7.13.

³² Kol 2,3.

³³ Srov. Řím 12,5; 1 Kor 6,15; 10,17; 12,12.27; Ef 1,23; 2,16; 4,4; Kol 1,24; 3,15.

³⁴ 2. vatikánský koncil, LG 1: Dokumenty II. vatikánského koncilu (Praha, Zvon 1995), s. 37.

áš, Syn živého Boha."³⁵ Kristus, Syn živého Boha, mluví k lidem i jako člověk. Mluví sám jeho život, jeho lidství, jeho věrnost pravdě a jeho láska, která zahrnuje všechny. Kromě toho mluví i jeho smrt na kříži, ta nevyzpytatelná hloubka jeho utrpení a opuštěnosti. Církev nikdy nepřestane znovu prožívat jeho ukřižování a zmrtvýchvstání, jež jsou zároveň i náplní jejího každodenního života. Vždyť přece na příkaz samého Krista, svého učitele, církev slaví nepřetržitě eucharistickou obětí a nalézá v ní "pramen života a svatosti"³⁶, účinné znamení milosti a usmíření s Bohem, jakož i záruku věčného života. Církev prožívá jeho tajemství, bez ustání z něho čerpá a ustavičně hledá cesty, jak přiblížit toto tajemství svého Učitele a Pána lidskému pokolení, tj. kmenům a národům, jednotlivým generacím, jak po sobě následují, i každému člověku zvlášť, jakoby stále opakovala podle příkladu Apoštola: "Rozhodl jsem se totiž, že u vás nechci znát nic jiného než Ježíše Krista, a to ukřižovaného."³⁷ Církev zůstává v okruhu tajemství vykoupění, které se právě proto stalo základním principem jejího života a poslání.

Vykoupení: obnovené stvoření

8. Vykupitel světa! V něm se zjevila novým a ještě obdivuhodnějším způsobem základní pravda o stvoření, kterou dokazuje kniha Geneze, když několikrát opakuje: "A Bůh viděl, že je to dobré."³⁸ Dobro má svůj zdroj v moudrosti a lásce. Viditelný svět, který Bůh stvořil pro člověka³⁹ – onen svět, jenž byl podroben nicotnosti⁴⁰, když do něho vstoupil hřích – znovu získává v Ježíši Kristu své původní spojení se samým Božím zdrojem moudrosti a lásky. Vždyť přece "Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna"⁴¹. A jako v člověku–Adamovi byl tento svazek přetržen, tak v člověku–Kristovi byl znovu navázán.⁴² Což nás, lidi XX. století, snad nepřesvědčují slova Apoštola národů, pronesená s tak strhující výmluvností, že "celé tvorstvo zároveň sténá a spolu trpí až doposud"⁴³ a že "nedočkavě čeká, až se Boží synové zjeví ve slávě"⁴⁴? Tato slova se vztahují právě na tvorstvo, jež bylo podrobena pomíjivosti. Cožpak i nesmírný, předtím neznámý pokrok, k němuž došlo obzvláště v průběhu našeho století a jímž člověk upevňuje svou vládu nad světem, cožpak i sám tento pokrok nezjevuje v snad nejvyšším dosud dosaženém stupni, právě ono mnohostranné podrobení "pomíjivosti"? Postačí, když připomeneme jen některé jevy, např. hrozbu znečištění životního prostředí na místech, kde se rychle rozvíjí průmysl, anebo ozbrojené srážky, jež stále propukávají a znovu se opakují, či vyhlídky na sebezničení jadernými zbraněmi, vodíkovou, neutronovou a podobnými bombami nebo nedostatek úcty k životu nenarozených. Není snad svět této nové epochy, svět letů do vesmíru, svět dříve nikdy nedosažených vědeckých a technických vymo-

³⁵ Mt 16,16.

³⁶ Srov. litanie k božskému Srdci Páně.

³⁷ 1 Kor 2,2.

³⁸ Srov. Gn 1 passim.

³⁹ Srov. Gn 1,26–30.

⁴⁰ Řím 8,20; srov. tamtéž 8,19–22; 2. vatikánský koncil, GS 2.13: ed. cit., s. 184.192n.

⁴¹ Jan 3,16.

⁴² Srov. Řím 5,12–21.

⁴³ Řím 8,22.

⁴⁴ Řím 8,19.

žeností současně i světem, jenž "sténá a spolu trpí"⁴⁵, jenž "nedočkavě čeká, až se Boží synové zjeví ve slávě"⁴⁶?

Druhý vatikánský koncil ve svém pronikavém rozboru "současného světa" dospěl až k tomu nejdůležitějšímu bodu viditelného světa, k člověku. Sestoupil při tom – podobně jako Kristus – až do hloubi lidského svědomí a dotkl se i onoho niterného tajemství člověka, kterému se v biblickém (ale i nebiblickém) jazyku říká "srdce". Právě Kristus, Vykupitel světa, je ten, kdo pronikl jedinečným a neopakovatelným způsobem do tajemství člověka a vstoupil do jeho "srdce". Proto tedy 2. vatikánský koncil správně učí: "Je skutečnost, že tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova. První člověk, Adam, byl předobrazem člověka budoucího (Řím 5,14), totiž Krista Pána. Kristus, nový Adam, právě zjevením tajemství Otce a jeho lásky plně odhaluje člověka jemu samému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání." A dále: "On je 'obraz neviditelného Boha' (Kol 1,15); je dokonalý člověk, který Adamovým synům vrátil podobnost s Bohem, prvotním hříchem pokřivenou. Protože lidská přirozenost, kterou přijal, v něm nebyla zničena, byla tím i v nás pozdvižena k vznešené důstojnosti. Vždyť svým vtělením se jistým způsobem spojil s každým člověkem on sám, Boží Syn. Lidskýma rukama pracoval, lidskou myslí přemýšlel, lidskou vůlí jednal, lidským srdcem miloval. Narozen z Panny Marie, stal se opravdu jedním z nás, ve všem nám podobný, kromě hříchu."⁴⁷ *On, Vykupitel člověka!*

Božská složka v tajemství vykoupení

9. Přemýšlíme-li znovu o tomto nádherném textu koncilního učení, nezapomínáme ani na okamžik, že Ježíš Kristus, Syn živého Boha, nás usmířil se svým Otcem.⁴⁸ Právě on a jen on, učinil zadost věčné lásce Boha Otce, jeho otcovské lásce, která se již od počátku projevovala ve stvoření světa, v tom, že darovala člověku všechno stvořené bohatství, že ho učinila "jen o málo menším než anděl"⁴⁹, poněvadž stvořila člověka "k Božímu obrazu a podobě"⁵⁰; stejně tak usmířil i onen Boží otcovský cit a lásku, jež člověk jaksi zavrhl tím, že porušil první smlouvu⁵¹ a ty další, jež Bůh "častokrát uzavřel s lidmi"⁵². Vykoupení světa – toto úchvatné tajemství lásky, v němž se obnovuje stvoření⁵³ – je ve své nejhlubší podstatě plností spravedlnosti v jednom lidském srdci: v srdci jednorozeného Syna, aby se tak mohla stát spravedlností v srdcích mnoha lidí, kteří právě v srdci jednorozeného Syna byli již od věčnosti předurčeni k tomu, aby se stali Božími dětmi⁵⁴ a byli povoláni k milosti a lásce. Kříž na Kalvárii, na němž Ježíš Kristus – člověk, syn Panny Marie a adoptovaný syn Josefa Nazaretského – "opouští" tento svět, je současně i novým projevem věčného Božího otcovství. Bůh se v něm znovu přibližuje k lidstvu, ke každému člověku a dává mu třikrát svatého "Ducha pravdy"⁵⁵.

⁴⁵ Řím 8,22.

⁴⁶ Řím 8,19.

⁴⁷ GS 22: ed. cit., s. 199.

⁴⁸ Srov. Řím 5,11; Kol 1,20.

⁴⁹ Ž 8,6.

⁵⁰ Srov. Gn 1,26.

⁵¹ Srov. Gn 3,6–13.

⁵² Srov. IV. eucharistická modlitba.

⁵³ Srov. 2. vatikánský koncil, GS 37; LG 48: ed. cit., s. 210.84n.

⁵⁴ Srov. Řím 8,29n.; Ef 1,8.

⁵⁵ Srov. Jan 16,13.

Tímto zjevením Boha Otce a vylitím Ducha sv., jež vtiskují tajemství vykoupění nesmazatelnou pečeť, se vysvětluje i smysl Kristova kříže a smrti. Bůh Stvořitel se zjevuje jako Bůh Vykupitel, jako Bůh "sám sobě věrný"⁵⁶; věrný své lásce k člověku a k světu, kterou projevil již v den stvoření. Jeho láska necouvá před ničím, co v něm samém vyžaduje spravedlnost. Proto i s Božím Synem, "s tím, který byl bez hříchu, jednal kvůli nám jako s největším hříšníkem"⁵⁷. Jednal-li "jako s hříšníkem" s tím, jenž neměl absolutně žádný hřích, udělal to proto, aby zjevil svou lásku, která je vždy větší než vše stvořené, lásku, kterou je on sám, poněvadž "Bůh je láska"⁵⁸. Láska je především větší než hřích, než slabost, než "nicotnost všeho stvořeného"⁵⁹, je dokonce silnější než smrt. Tato láska je vždy ochotna znovu pozvednout a odpustit, je stále připravena vyjít vstříc marnotratnému synovi⁶⁰, vždy hledá "Boží syny"⁶¹, kteří jsou povoláni k budoucí slávě⁶². Těmto projevům Boží lásky se také říká milosrdenství⁶³ a obojí má v lidských dějinách svou formu a jméno: nazývá se Ježíš Kristus.

Lidská složka vykoupění

10. Člověk nemůže žít bez lásky. Je sám sobě nepochopitelnou bytostí a jeho životu chybí smysl, nepozná-li lásku, nesetká-li se s ní, nezakusí-li ji, nepřivlastní-li si ji nějak a neprokazuje-li ji sám aktivně druhým. Proto právě Kristus Vykupitel – jak jsme již řekli – zjevuje plně člověka člověku samému. A to je také – můžeme-li se tak vyjádřit – lidská složka v tajemství vykoupění. V ní člověk nalézá svou vlastní velikost, důstojnost a hodnotu svého lidství. V tajemství vykoupění člověk znovu dochází svého výrazu, určitým způsobem je znovu stvořen. Ano, znovu stvořen! "Už není Žid anebo Řek, už není otrok anebo člověk svobodný, už není muž anebo žena; všichni jste jeden v Ježíši Kristu."⁶⁴ Člověk, který chce důkladně pochopit sám sebe – a to nejen podle bezprostředních, částečných, často povrchních a dokonce jen zdánlivých měřítek vlastního bytí – musí se přiblížit ke Kristu i se svým neklidem a nejistotou, se svou slabostí a hříšností, se svým životem a smrtí. Musí – abychom tak řekli – vstoupit, proniknout do Krista celou svou bytostí a vstřebat do sebe veškerou skutečnost jeho vtělení a vykoupění, aby tak znovu našel sám sebe. Uskuteční-li se v něm tento hluboký proces, pak člověk vydává plody nejen úcty a klanění Bohu, nýbrž i hlubokého obdivu k sobě samému. Jak velkou cenu musí mít člověk v očích Stvořitele, když pro něho "přišel Vykupitel tak vznešený a veliký"⁶⁵, když "Bůh dal svého Syna", "aby člověk nezahynul, ale měl věčný život"⁶⁶.

Tento mocný úžas nad cenou a důstojností člověka má ve skutečnosti i své jméno. Je to evangelium, čili radostná zvěst. A jmenuje se také křesťanství. Tento úžas opravňuje poslání církve ve světě, i – a snad ještě více – ve "světě současném". Tento úžas a zároveň přesvědčení a jistota, která

⁵⁶ Srov. 1 Sol 5,24.

⁵⁷ 2 Kor 5,21; srov. Gal 3,13.

⁵⁸ 1 Jan 4,8.16.

⁵⁹ Srov. Řím 8,20.

⁶⁰ Srov. Lk 15,11–32.

⁶¹ Řím 8,19.

⁶² Srov. Řím 8,18.

⁶³ Srov. sv. Tomáš Akvinský, Summa theol. III, q. 46, a.1, ad 3.

⁶⁴ Gal 3,28.

⁶⁵ Velikonoční chvalozpěv *Exsultet*.

⁶⁶ Srov. Jan 3,16.

je ve svých nejhlubších kořenech jistotou víry, která však skrytým a tajemným způsobem oživuje všechny složky opravdového lidství, – je také těsně svázán s Kristem. Stanoví též jeho místo – můžeme-li to tak vyjádřit – i jeho zvláštní občanské právo v dějinách člověka a lidstva. Církev, jež neustále rozjímá o Kristově tajemství v jeho celku, ví s plnou jistotou své víry, že vykoupení skrze kříž dalo znovu a s konečnou platností člověku důstojnost a smysl jeho bytí na tomto světě, kterýžto smysl následkem hříchu ve značné míře ztratil. Vykoupení se dovršilo ve velikonočním tajemství, jež vede křížem a smrtí ke zmrtvýchvstání.

Ve všech dobách, a zvláště pak v současné době, je základním úkolem církve usměřňovat lidskou mysl, jakož i svědomí a zkušenost všeho lidstva ke Kristovu tajemství a pomáhat všem lidem, aby se důkladně seznámili s hloubkou vykoupení, k němuž dochází v Ježíši Kristu. Tím však zároveň vstupujeme do nejhlubší, nejniternější oblasti člověka, do lidských srdcí, svědomí a životních dějů.

Kristovo tajemství jako základ poslání církve a křesťanství

11. Druhý vatikánský koncil vynaložil nesmírné úsilí, aby vytvořil ono plné a univerzální církevní uvědomění, o kterém psal papež Pavel VI. ve své první encyklice. Toto uvědomění – anebo spíše sebevědomí – se vytváří "v dialogu". Ten však, dříve než se z něho stane rozhovor, musí obrátit vlastní pozornost na druhého, tj. na toho, s nímž chceme mluvit. Ekumenický koncil dal zásadní podnět k tomuto církevnímu sebevědomí tím, že nám vhodným a kompetentním způsobem umožnil hledět na celý svět jako na mapu různých náboženství. Kromě toho též ukázal, jak se na této mapě světových náboženství ukládá jakoby ve vrstvách – které jsme dříve neznali, avšak jsou pro naši dobu tak příznačné – nový jev, totiž ateismus ve svých rozličných formách, počínaje od ateismu programovaného, organizovaného a uspořádaného v politický systém.

Co se týká náboženství, koncil pojednává především o náboženství jako univerzálním jevu, spojeném už od počátků s dějinami lidstva; potom přechází k různým nekřesťanským náboženstvím a nakonec ke křesťanství. Koncilní dokument věnovaný nekřesťanským náboženstvím téměř překypuje hlubokou úctou k velkým duchovním hodnotám, či dokonce k prvenství duchovna, jež nachází v lidském životě svůj výraz v náboženství, v mravním životě a odráží se přímo i v celé kultuře. Církevní otcové správně viděli v různých náboženstvích jakoby odrazy jediné pravdy, jakási "semena Slova"⁶⁷, jež dokazují, že i když různými cestami, které však přesto vedou jediným směrem, ta nejhlubší tužba lidského ducha se projevuje hledáním Boha a zároveň, právě tímto tíhnutím k Bohu, i hledáním plného lidství, čili plného smyslu lidského života. Koncil věnoval zvláštní pozornost židovskému náboženství, připomněl velké duchovní bohatství, jež je společné jak křesťanům tak i Židům a vyjádřil rovněž svůj respekt vůči vyznavačům islámu, jehož víra se odvolává i na Abraháma.⁶⁸

Tento nový směr, který začal razit koncil, umožnil, aby si všichni křesťané plněji a dokonaleji uvědomili Kristovo "tajemství, které bylo skryté od věků"⁶⁹ u Boha, aby bylo zjeveno v čase v člo-

⁶⁷ Srov. sv. Justin, *Apologia* I, 46,1–4; *Apologia* II, 7(8),1–4; 10,1–3; 13,3–4; Florilegium patristicum II, Bonn 19112, s. 81.125.129.133; Klement Alexandrijský, *Stromata* I, 19,91,94: S.Ch. 30, s. 117n. 119n; 2. vatikánský koncil, AG II; LG 17: ed. cit., s. 478.53.

⁶⁸ NAE 3–4: ed. cit., s. 467n.

⁶⁹ Kol 1,26.

věku Ježíši Kristu a pak aby bylo zjevováno v každém čase. V Kristu a skrze Krista se Bůh plně zjevil lidstvu a definitivně se k němu přiblížil. Současně však též člověk v Kristu a skrze Krista nabyl plné vědomí své důstojnosti a svého povznesení, nadpřirozené hodnoty svého lidství, a smyslu vlastního bytí.

Je tedy třeba, abychom my všichni, kteří následujeme Krista, se setkali a shromáždili kolem něho. Toto spojení, k němuž dochází v různých oblastech života, tradice, struktur a předpisů jednotlivých církví anebo církevních společenství, není dosažitelné bez usilovné, práce, zaměřené ke vzájemnému poznání a k odstranění překážek, které stojí v cestě dokonalé jednotě. Můžeme a musíme však již od nynějška dosvědčovat a projevovat před světem naši jednotu, a to tím, že budeme hlásat Kristovo tajemství, božskou a zároveň i lidskou složku vykoupení a že budeme s neúnavnou vytrvalostí usilovat o tu důstojnost, kterou člověk dosáhl a stále může dosáhnout v Kristu. Je to důstojnost milosti Božího přijetí za děti a je to i důstojnost niterné pravdy lidského pokolení. Tato důstojnost – i když v obecném vědomí současného světa již nabyta tak zásadního významu – projevuje se pro nás ještě výrazněji ve světle skutečnosti, kterou je právě on, Ježíš Kristus.

Ježíš Kristus je trvalý princip a stálý střed poslání, které sám Bůh svěřil člověku. Plnění tohoto poslání se musíme zúčastnit my všichni a musíme na ně soustředit veškeré své úsilí, protože je pro lidi dnešní doby potřebnější více než kdy jindy. A zdá-li se, že toto poslání naráží v současném údobí na mnohem větší odpor než kdykoliv dříve, dokazuje to, že toto poslání je pro nynější dobu tím více potřebné a – přes překážky, jež se mu kladou do cesty – že je lidé více očekávají než kdykoliv předtím. Zde se nepřímo dotýkáme tajemství Božího plánu spásy, ve kterém byla spojena spása a milost s křížem. Kristus přece neprohlásil nadarmo, že "nebeské království trpí násilím a násilníci je uchvacují"⁷⁰ a dále, že "synové tohoto světa jsou k sobě navzájem prozíravější než synové světla"⁷¹. Rádi uznáváme tuto výtku. Pomůže nám, abychom i my byli jako oni "Boží násilníci", s nimiž jsme se již tolikrát setkali v církevních dějinách a které můžeme pozorovat i v dnešní době; abychom se uvědoměle spojili k plnění onoho velkého poslání, kterým je zjevovat Krista světu, dopomáhat každému člověku, aby v něm našel znovu i sám sebe, pomáhat současným generacím našich bratří a sester, národům, státům a celému lidstvu vůbec, nevyvinutým i bohatým zemím, prostě pomáhat všem poznávat "nevystižitelné Kristovo bohatství"⁷², protože toto bohatství je určeno každému člověku a je jeho dobrem.

Poslání církve a svoboda člověka

12. Sjednocení v tomto poslání, o němž rozhoduje především sám Kristus, mají všichni křesťané hledat to, co už je spojuje, ještě dříve než se uskuteční jejich plné společenství. Tato jednota je apoštolská i misionářská, misionářská i apoštolská. Díky této jednotě se můžeme společně přiblížit k velkolepému bohatství lidského ducha, jež se projevuje ve všech náboženstvích, jak nás tomu učí prohlášení 2. vatikánského koncilu *Nostra aetate*⁷³. Tato jednota nám současně usnadní přístup ke všem kulturám a ideologickým směrům a sblíží nás se všemi lidmi dobré vůle: Přistupujeme k nim s onou úctou, respektem a šetrností, kterými se již od apoštolských dob vyznačoval *misijní duch a*

⁷⁰ Mt 11,12.

⁷¹ Lk 16,8.

⁷² Ef 3,8.

⁷³ Srov. NAe 1n.: ed. cit., s.465n.

postoj misionáře. Stačí, vzpomeneme-li na sv. Pavla a např. jeho řeč na Areopagu v Athénách.⁷⁴ Misionář již na počátku svého poslání cítí hlubokou úctu ke všemu, "co je v člověku"⁷⁵, k postojům podobným těm, jaké už on sám v hloubi ducha zaujal vůči nejzávažnějším a nejdůležitějším otázkám; jde o ohleduplnost ke všemu tomu, co již v něm samém vykonal Duch svatý, jenž "vane, kam chce"⁷⁶. Misionářská činnost neznámá ničit, nýbrž přijímat hodnoty, které již nalézáme, a vytvářet nové, třebaže dosavadní práce nebyla vždy v plné shodě s tak vznešeným ideálem. A víme dobře, že obrácení, které z ní má vzejít, je dílo Boží milosti, ve kterém má člověk plně nalézt sám sebe.

Z toho důvodu církve v současné době klade velký důraz na vše, co je obsaženo v deklaraci 2. vatikánského koncilu o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*, a to jak v první, tak i v její druhé části.⁷⁷ Cítíme hluboce závaznost pravdy, kterou nám Bůh zjevil. Uvědomujeme si zvláště, že tato pravda přináší s sebou i zodpovědnost. Z Kristova ustanovení je církev její strážkyní a učitelkou. K tomu, aby ji mohla věrně střežit a učit v naprosté neporušenosti, jí pomáhá zvláštním způsobem Duch svatý.⁷⁸ Při plnění tohoto úkolu si bereme příklad přímo z Krista, který byl prvním hlasatelem evangelia⁷⁹, a z apoštolů, mučedníků a vyznavačů. Deklarace o náboženské svobodě nám přesvědčivě dokazuje, že Kristus, a po něm i apoštolové, při hlásání pravdy, jež nevychází z člověka, nýbrž z Boha – "Moje učení není moje, ale toho, který mě poslal"⁸⁰, tj. Otce – vynakládali sice všechnu sílu svého ducha, ale přitom si uchovávali i *hlubokou úctu k člověku*, k jeho rozumu, vůli, svědomí a svobodě.⁸¹ Tímto způsobem i sama důstojnost lidské osobnosti se stává obsahem takového hlásání. Nemusí se ani projevovat slovy, nýbrž jednáním s lidmi. Zdá se, že takový postoj odpovídá i zvláštním požadavkům naší doby. Jelikož ne ve všem, co různé systémy i jednotliví lidé za svobodu vydávají a v čem ji vidí, je opravdová lidská svoboda, stává se církve v duchu svého božského poslání stále více strážkyní oné svobody, která je podmínkou a základem skutečné důstojnosti lidské osobnosti.

Ježíš Kristus vychází člověku vstříc v každé době, i v dnešní, stejnými slovy: "Poznáte pravdu a pravda vás osvobodí."⁸² V těchto slovech je skryt jeden základní požadavek, zároveň však i výstraha. Požadavkem je čestný poměr k pravdě jako podmínce opravdové svobody, kdežto výstraha nás upozorňuje, abychom se vyvarovali každé zdánlivé, povrchní a jednostranné svobody, takové, která neproniká celou pravdu o člověku a o světě. I dnes, po dvou tisících letech se nám Kristus jeví jako ten, kdo přináší člověku svobodu založenou na pravdě, kdo osvobozuje člověka od toho, co ho omezuje, co ho pokřivuje, co tuto svobodu láme u samých kořenů, v jeho duši, srdci a vědomí. Jak nádherným způsobem to dokázali a neustále dokazují ti, kteří díky Kristovi a v Kristu dosáhli skutečnou svobodu a dovedli ji dávat najevo i v podmínkách vnějšího útlaku!

Sám Ježíš Kristus, když byl jako vězeň předveden před Pilátův soud a když byl od něho vyslýchán o tom, z čeho ho obžalovali členové velerady, odpověděl přece: "Já jsem se proto narodil a proto jsem přišel na svět, abych vydal svědectví pravdě."⁸³ Těmito slovy, pronesenými v rozhodující-

⁷⁴ Srov. Sk 17,22–31.

⁷⁵ Jan 2,25.

⁷⁶ Jan 3,8.

⁷⁷ Srov. DH 1–15: ed. cit., s. 563–574.

⁷⁸ Srov. Jan 14,26.

⁷⁹ Pavel VI., apoštolská exhortace *Evangelii nuntiandi*, 6: AAS 68 (1976), s. 9.

⁸⁰ Jan 7,16.

⁸¹ Srov. DH 11n.: ed. cit., s.569n.

⁸² Jan 8,32.

⁸³ Jan 18,37.

cím okamžiku před soudcem, jakoby znovu potvrdil jiný výrok, pronesený již dříve: "Poznáte pravdu a pravda vás osvobodí."

Během tolika staletí a pokolení, počínaje již od dob apoštolů, není to snad sám Ježíš Kristus, který již tolikrát stanul po boku lidí souzených pro pravdu a šel i na smrt s lidmi, které pro pravdu odsoudili? Což snad přestává být mluvčím a obhájcem lidí žijících "v duchu a pravdě"⁸⁴? Stejně jako je mluvčím a obhájcem před svým Otcem, je jím i pokud jde o lidské dějiny. A církev ze své strany, přes veškeré slabosti, které tvoří součást jejích lidských dějin, nepřestává následovat toho, jenž prohlásil: "Ale nastává hodina – ano, už je tady – kdy opravdoví (Boží) ctitelé budou Otce uctívat v duchu a v pravdě. Vždyť Otec si vyžaduje takové své ctitele. Bůh je duch, a kdo ho uctívají, mají ho uctívat v duchu a v pravdě."⁸⁵

⁸⁴ Srov. Jan 4,23.

⁸⁵ Jan 4,23n.

III. KAPITOLA

Vykoupený člověk a jeho postavení v současném světě

Kristus se spojil s každým člověkem

13. Pronikáme-li na základě zkušenosti stále rychleji rostoucí lidské rodiny do tajemství Ježíše Krista, uvědomujeme si jasněji, že východiskem všech cest, jimiž – podle moudrého učení Pavla VI.⁸⁶ – se má nynější církev ubírat, je vlastně jediná cesta: ta, jež se již celá staletí osvědčuje jako spolehlivá a která je zároveň i cestou budoucnosti. Kristus Pán ji ukázal, zvláště když – jak učí koncil – "svým vtělením se jistým způsobem spojil s každým člověkem"⁸⁷. Církev proto vidí svůj hlavní úkol ve snaze tuto jednotu, toto spojení neustále uskutečňovat a obnovovat. Církev si přeje sloužit jen tomuto jedinému: aby každý člověk mohl znovu najít Krista a aby Kristus mohl s každým kráčet jeho životní cestou, v síle pravdy o člověku a o světě, jež je obsažena v tajemství vtělení a vykoupení a vyzbrojen mocí oné lásky, jež odtud vyzařuje. Na pozadí stále vyhraněnějších historických procesů, kterým – jak se zdá – se v současné době obzvláště daří v prostředí rozličných systémů, ideologických soustav o světě a režimů, Ježíš Kristus jistým způsobem znovu projevuje svou přítomnost, přesto, že se zdá, že je nepřítomen, a navzdory všem omezením, která se kládou církvi a činnosti jejích institucí. Ježíš Kristus projevuje svou přítomnost mocí té pravdy a té lásky, které právě v něm dosáhly jedinečné a neopakovatelné plnosti, jakkoliv byl jeho pozemský život krátký a jeho veřejná činnost ještě kratší.

Ježíš Kristus je základní cestou, po níž jde církev. On sám je naší cestou "do Otcova domu"⁸⁸ a je také cestou pro každého člověka. Na této cestě, která vede od Krista k člověku a na níž se Kristus *s každým člověkem spojuje*, nikdo nemůže církev zastavit. Je to prostě cesta, kterou si vyžaduje pozemské i věčné blaho člověka. Kristus a ono tajemství, jež je jádrem života samotné církve, jsou důvody, pro které církev nemůže zůstat lhostejnou ke všemu, co přispívá k obecnému lidskému dobru, ale ani k tomu, co toto dobro ohrožuje. Druhý vatikánský koncil na mnoha místech ve svých dokumentech zdůraznil tuto zásadní starostlivost církve, aby totiž "svět" se "dokonaleji přizpůsobil ... vynikající důstojnosti člověka"⁸⁹, a to ve všech svých projevech, tak aby se "zlidštil"⁹⁰. Je to snaha samého Krista, dobrého Pastýře všech lidí. Ve jménu této starostlivé péče – jak čteme v koncilní pastorační konstituci – "církev, která se vzhledem k svému úkolu i kompetenci nemůže nijak zaměřovat se státem a neváže se na žádný politický systém, je zároveň znamením a záštitou transcendentní lidské osoby"⁹¹.

Zde tedy jde o člověka v celé jeho pravdě a v jeho plném rozměru. Nejde o nějakého abstraktního člověka, nýbrž o skutečného, tj. o "konkrétního", "historického" člověka. Jde o každého člověka, poněvadž každý jednotlivec byl pojat do tajemství vykoupení a tímto tajemstvím se též Kris-

⁸⁶ Srov. encyklika *Ecclesiam suam*: SSA 56 (1964), s. 609–659.

⁸⁷ GS 22: ed. cit., s. 199.

⁸⁸ Srov. Jan 14,1.

⁸⁹ GS 91: ed. cit., s. 263.

⁹⁰ Tamtéž, 38: ed. cit., s. 211.

⁹¹ Tamtéž, 76: ed. cit., s. 250.

tus s každým navždy spojil. Každý člověk přichází na světě počat v mateřském lůně, rodí se z matčina těla a právě v důsledku tajemství vykoupení je svěřen starostlivé péči církve. Tato péče se vztahuje na celého člověka a soustřeďuje se na něho zcela zvláštním způsobem. Předmětem této pečlivé starostlivosti je člověk ve své jedinečné a neopakovatelné lidské skutečnosti, v níž zůstávají nedotčeny Boží obraz a podoba samého Boha.⁹² Právě na to poukazuje koncil, když, ve spojitosti s touto podobou, připomíná, že "člověk je *jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něho samého*"⁹³. Tedy člověk, jak si ho přál Bůh, jak ho od věčnosti vyvolil, povolal a určil k milosti a ke slávě, to je "každý" člověk, ten "nejkonkrétnější" a "nejskutečnější": člověk v celé plnosti tajemství, na němž se podílí v Ježíši Kristu, tajemství, na němž získává účast každý ze čtyř miliard lidí, kteří žijí na naší planetě, a to již od chvíle svého početí pod mateřským srdcem.

Všechny cesty církve vedou k člověku

14. Církev nemůže opustit člověka, jehož "úděl", to znamená životní volba, povolání, narození a smrt, spása či zatracení, jsou tak úzce a neoddělitelně spojeny s Kristem. To se vztahuje na každého člověka žijícího na této planetě – na této zemi – kterou Stvořitel dal prvnímu člověku, muži a ženě, když řekl: "Podrobte si ji a ovládněte."⁹⁴ Vztahuje se to na každého člověka v celé jeho neopakovatelné skutečnosti bytí, jednání, rozumu, vůle, svědomí a srdce. Člověk ve své jedinečné skutečnosti (protože je "osoba") má i své osobní dějiny a především dějiny vlastní duše. V souhlasu s vnitřní dispozicí svého ducha i s tolika rozličnými potřebami svého těla a svého pozemského bytí, člověk píše tyto své osobní dějiny prostřednictvím četných svazků, vztahů, situací a sociálních struktur, jež ho spojují s ostatními lidmi – a to již od prvního okamžiku svého života na této zemi, již od chvíle svého početí a zrození. Cesta, kterou musí církev jít při plnění svého poslání, je člověk v plné pravdě své existence a svého osobního i společenského bytí; člověk v kruhu své rodiny, společnosti a jiných tak mnohostranných spojitostí, člověk v rámci svého národa (a možná ještě jen kmene či klanu), prostě člověk v rámci všeho lidstva. *Člověk je první a základní cestou církve*, cestou, kterou stanovil sám Kristus a která bez jakékoliv jiné možnosti vede skrze tajemství vykoupení a vtělení.

Právě tohoto člověka v celé pravdě jeho života, s jeho svědomím, trvalým sklonem ke hříchu a zároveň i s jeho neustálou tužbou po pravdě, dobru a kráse, spravedlnosti a lásce, ano, právě takového člověka měl před očima 2. vatikánský koncil, když při líčení jeho situace v současném světě přecházel vždy od vnějších složek této situace k pravdě, jež stále platí o celém lidstvu: "V člověku samém je mnoho činitelů, které se mezi sebou střetávají. Zatímco na jedné straně zjišťuje, že je mnohostranně omezen, neboť je bytost stvořená, cítí na druhé straně, že je ve svých touhách neomezený a povoláný k vyššímu životu. Mezi mnoha věcmi, které ho lákají, je nucen neustále volit a některých se zříkat. Navíc je slabý a hříšný a často dělá, co nechce, a nedělá, co by dělat chtěl. Proto trpí vnitřní rozpolceností, ze které také vzniká tolik a tak vážných rozbrojů ve společnosti."⁹⁵

Tento člověk je cestou, kterou se ubírá církev a která je určitým způsobem základem všech těch cest, jimiž musí církev projít, protože člověk – a to každý, bez jakékoliv výjimky – byl Kristem vykoupen, poněvadž s člověkem – a to opět s každým člověkem bez výjimky – je Kristus jistým

⁹² Srov. Gn 1,27.

⁹³ GS 24: ed. cit., s.202.

⁹⁴ Gn 1,28.

⁹⁵ GS 10: ed. cit., s. 189.

způsobem spojen, i když si to onen člověk neuvědomuje: "Kristus, jenž pro všechny zemřel a vstal z mrtvých, dává člověku – to znamená každému člověku a všem lidem – skrze svého Ducha světlo a sílu, aby mohl odpovědět na své nejvyšší povolání."⁹⁶

Jelikož tento člověk je cestou církve, cestou jejího každodenního života a zkušeností, jejího poslání a namáhavého úsilí, musí církev v současné době stále nově brát v úvahu, jaká je jeho skutečná "situace". To znamená, že si musí být vědoma jeho možností a schopností, jež se vždy jinak zaměřují a podle toho i projevují. Současně si musí být církev vědoma i nebezpečí, jež člověku hrozí. Nesmí zanedbávat ani to, co, jak se zdá, brzdí snahy o "zlidštění života"⁹⁷, aby vše to, co tento život tvoří, odpovídalo opravdové důstojnosti člověka. Jedním slovem, musí brát na vědomí vše, co odporuje tomuto procesu.

Z čeho má současný člověk strach

15. Majíce tedy v živé paměti obraz, který v tomto ohledu načrtl tak prozíravě a kompetentně 2. vatikánský koncil, pokusíme se ještě tento obraz přizpůsobit "znamením doby" a požadavkům situace, která se stále mění a vyvíjí určitými směry.

Zdá se, že dnešního člověka stále více ohrožuje to, co sám vyrábí, totiž výsledky práce jeho vlastních rukou, a ještě více činnost jeho rozumu a sklony jeho vůle. Plody této mnohotvárné lidské činnosti se příliš rychle a často i nepředvídatelným způsobem stávají nejen předmětem tzv. "odcizení" v tom smyslu, že jsou prostě odnímány těm, kteří je vyrobili, nýbrž že, alespoň zčásti, v jakémsi nepřímém, ale zákonitém řetězu svých důsledků, se *tyto plody obracejí proti člověku samému*. Jsou, anebo mohou tedy být zaměřeny proti němu. V tom, jak se zdá, spočívá hlavní příčina dramatu současného lidského života v jeho nejširším a nejvšeobecnějším rozměru. Z toho důvodu člověk žije stále víc ve strachu. Bojí se, že jeho výrobky – přirozeně že ne všechny, ba ani ne většína z nich, nýbrž jen některé a to právě ty, do kterých vložil nejvíc svého nadání a činorodého úsilí – se mohou obrátit přímo proti němu samému. Bojí se, že se z nich mohou stát prostředky a nástroje nepředstavitelného sebezničení, před nímž blednou všechny pohromy a katastrofy, jak je známe z dějin. Vyvstává tedy nutně otázka: Proč tato moc a vláda, které byly člověku již od začátku dány do rukou a jimiž měl ovládat zemi⁹⁸, se obracejí proti němu samému a vyvolávají pochopitelný stav neklidu, vědomého či podvědomého strachu a pocitu ohrožení, jenž se pak různými způsoby přenáší na celé současné lidstvo a projevuje se tolika způsoby?

Tento stav, v němž se člověk cítí ohrožen tím, co sám vyrábí, se projevuje v různých směrech a stupních. Jak se zdá, stále jasněji si uvědomujeme, že je třeba rozumného a čestného plánování k získávání bohatství naší země a planety. Přitom však pozorujeme, že užívání tohoto bohatství nejen pro průmyslové, nýbrž i pro vojenské účely, jakož i nekontrolovaný rozvoj techniky bez všeobecného a skutečně ve prospěch člověka zaměřeného plánu, často ohrožují přírodní životní prostředí, přerušují přímý styk člověka s přírodou a odcizují ho od ní. Zdá se, jakoby člověk nevnímal žádný jiný význam přírodního prostředí, kromě toho, který slouží bezprostřednímu cíli využití a spotřeby. A přece podle vůle Stvořitele se má člověk stýkat s přírodou jako její rozumný a ušlechtilý "pán" a "ochránce" a ne jako "vykořisťovatel" a bezohledný "plenitel".

⁹⁶ Tamtéž, 10: ed. cit., s. 189.

⁹⁷ Srov. tamtéž, 38: ed. cit., s. 211; Pavel VI., encyklika *Populorum progressio*, 21: AAS 59 (1967), s. 267n.

⁹⁸ Srov. Gn 1,28.

Rozvoj techniky a vývoj současné civilizace, která se vyznačuje právě vládou techniky, vyžadují i *přiměřený vývoj mravnosti a etiky*. Bohužel se zdá, že tento za technickým vývojem stále zaostává. Proto pokrok, sám v sobě tak podivuhodný, ve kterém není nesnadné postřehnout opravdové znaky velikosti člověka, jak se nám zjevuje ve svých tvůrčích zárodcích na stránkách knihy Geneze již při popisu jeho stvoření⁹⁹, nemůže nevyvolat četné obavy. Týkají se především základní a zásadní otázky: Činí tento pokrok, jehož původcem a podporovatelem je člověk, lidský život na této zemi skutečně "lidštějším" ve všech jeho složkách? Odpovídá stále více "důstojnosti člověka"? Nelze pochybovat, že v mnoha ohledech takový opravdu je. Otázka se však znovu neúprosně vrací, pokud jde o to, co je pro člověka ze všeho nejzákladnější: Stává se člověk jako člověk tímto pokrokem opravdu lepším, stává se duchovně zralejším, uvědomuje si plněji důstojnost svého lidství, je zodpovědnější a přístupnější vůči druhým, především vůči těm nejpotřebnějším a nejslabším, je ochotnější poskytovat pomoc všem ostatním?

To je otázka, kterou si křesťané musí položit, protože právě Ježíš Kristus obrátil tak výrazně jejich pozornost a city na problém člověka. Musí si ji však položit i všichni lidé, zvláště ti, kteří patří ke společenským vrstvám, které se v naší době aktivně zasazují o rozvoj a pokrok. Při pozorování těchto procesů a při své vlastní účasti v nich se nesmíme nechat uchvátit zápallem a jednostranným nadšením nad našimi vymoženostmi, ale musíme si absolutně čestně, nestranně a s pocitem mravní zodpovědnosti položit zásadní otázky, jež se týkají situace člověka v přítomnosti i v budoucnosti. Jsou všechny ty dosavadní a technikou do budoucna plánované vymoženosti ve shodě s mravním a duchovním pokrokem člověka? Rozvíjí se člověk jako člověk v souvislosti s nimi a kráčí vpřed, anebo spíše upadá a postupně ztrácí své lidství? Převládá v lidech a "v lidském světě", který je sám o sobě světem mravního dobra a zla, dobro nad zlem? Roste v lidech a mezi lidmi blízká láska a úcta vůči druhým, tj. vůči každému jednotlivci i národu, anebo naopak narůstají různé projevy sobectví a přehnané nacionalismy místo opravdové lásky k vlasti a roste i sklon ovládat druhé na úkor jejich oprávněných zásluh a práv, roste i sklon využívat všechn hmotný a výrobně technický pokrok výlučně k ovládnutí druhých, ve prospěch toho neb onoho imperialismu?

To jsou zásadní otázky, kterým se církev nemůže vyhnout, protože více či méně otevřeně si je kladou miliardy lidí, kteří dnes obývají svět. Všichni mluví o rozvoji a pokroku, píše se o něm i ve všech novinách a knihách skoro všemi jazyky současného světa. Nezapomínejme však, že tento námět neobsahuje spolehlivá zjištění a tvrzení, nýbrž i otázky a úzkostlivý neklid. Tyto projevy neklidu nejsou méně důležité než ta prohlášení plná jistoty. I ony odpovídají povaze lidského chápání věcí a ještě více odpovídají základní potřebě, aby se jeden člověk staral o druhého, aby měl starost o celé lidstvo a o jeho budoucnost na této zemi. Církev, jež čerpá ze své eschatologické víry, považuje tuto starostlivost o člověka, o jeho lidskou důstojnost, o budoucnost lidstva na zemi, a tedy i o zaměření veškerého rozvoje a pokroku, za základní složku svého poslání, jež je s ním nerozlučně spjata. Princip této své starostlivosti vidí v samotném Ježíši Kristu, jak to dokazují evangelia. Právě proto si přeje, aby v Kristu tato její starostlivost rostla a šířila se, a zkoumá situaci člověka v současném světě podle nejdůležitějších znamení naší doby.

⁹⁹ Srov. Gn 1–2.

Pokrok nebo hrozba?

16. Jestliže tedy naše doba, doba naší generace, doba, jež se blíží ke konci druhého tisíciletí našeho křesťanského letopočtu, se nám jeví jako období velkého pokroku, zdá se nám současně též obdobím mnoha rozličných ohrožení člověka. O tomto ohrožení církev musí mluvit ke všem lidem dobré vůle a musí s nimi o tomto předmětu stále diskutovat. Postavení člověka v současném světě má skutečně, jak se zdá, ještě daleko k objektivním požadavkům mravního řádu a spravedlnosti a ještě dále k bliženské lásce. Nejde zde o nic jiného než o to, co bylo vyjádřeno v první Stvořitelově výzvě, s níž se obrátil na člověka ve chvíli, kdy mu dával do užívání zemi, aby si ji "podrobil"¹⁰⁰. Toto první poselství bylo pak znovu potvrzeno Kristem Pánem v tajemství vykoupení. Druhý vatikánský koncil to vyslovil v oněch krásných kapitolách svého učení, které se týkají "královské služby" člověka, čili jeho povolání k účasti na výkonu královského úřadu – *munus regale* – samého Krista.¹⁰¹ Základní smysl této "královské služby" a této "vlády" člověka nad viditelným světem, kterou mu dal jako úkol sám Stvořitel, spočívá v převaze etiky nad technikou, osoby nad věcmi a ducha nad hmotou.

To je právě důvodem, proč musíme pozorně sledovat všechny úseky nynějšího pokroku. Je nutno, abychom tak řekli, zrentgenovat jeho jednotlivé etapy právě z tohoto hlediska. Jde o rozvoj lidských osob a ne pouze o rozmnožení věcí, které tyto osoby mohou používat. Jak řekl jeden současný filosof a jak to potvrdil i koncil, nejde ani tak o to, abychom "více měli", nýbrž abychom "více byli"¹⁰². Skutečně již existuje konkrétní nebezpečí, a můžeme je i sami postřehnout, že zatímco člověk neobyčejně zvětšuje svou vládu nad světem věcí, ztrácí otěže této své vlády a různými způsoby podrobuje onomu světu sám sebe, stává se předmětem mnohostranné manipulace – i když často není přímo postřehnutelná – celou organizací společenského života, výrobním systémem, tlakem hromadných sdělovacích prostředků. Člověk se nemůže zřici sám sebe ani místa, které mu náleží ve viditelném světě; nemůže se stát otrokem věcí, hospodářských systémů, výroby, svých vlastních výrobků. Čistě materialistická civilizace však odsuzuje člověka k takovému otročení, třebaže někdy k tomu nepochybně dochází proti vůli a plánům jejích samých průkopníků. Tento problém je jistě u kořene nynější starosti o člověka. Nejde tu jen o abstraktní odpověď na otázku: kdo je člověk; jde tu o celou dynamiku života a civilizace. A jde tu i o smysl různých akcí každodenního života a současně i o předpoklady a směrnice pro četné civilizační, politické, hospodářské, sociální, státní a mnohé jiné programy.

Odvažujeme-li se označovat postavení člověka v současném světě jako *vzdálené od objektivních požadavků mravního řádu* a spravedlnosti a ještě vzdálenější od bliženské lásky, je to proto, že to potvrzují dobře známá fakta a srovnání, která již několikrát měla svou přímou odezvu na stránkách papežských, koncilních a synodálních dokumentů.¹⁰³ Postavení člověka v nynější době není

¹⁰⁰ Gn 1,28; srov. 2. vatikánský koncil, IM 6: ed. cit., s. 518; GS 74.78: ed. cit., s.248.252n.

¹⁰¹ Srov. LG 10.36:46n.72n.

¹⁰² Srov. GS 35: ed. cit., s.209; Pavel VI., projev k diplomatickému sboru, 7. ledna 1965: AAS 57 (1965), s. 232; encyklika *Populorum progressio*, 14: AAS 59 (1967), s. 264.

¹⁰³ Srov. Pius XII., rozhlasové poselství k 50. výročí encykliky *Rerum novarum* Lva XIII. 1. června 1941: AAS 33 (1941), s. 195–205; vánoční rozhlasové poselství 24. prosince 1941: AAS 34 (1942), s.10–21; vánoční rozhlasové poselství 24. prosince 1943: AAS 36 (1944), s. 11–24; vánoční rozhlasové poselství 24. prosince 1944: AAS 37 (1945), s. 10–23; projev ke kardinálům 24. prosince 1945: AAS 38 (1946), s.15–25; projev ke kardinálům 24. prosince 1946: AAS 39 (1947), s.7–17; vánoční rozhlasové poselství 24. prosince 1947: AAS 40 (1948), s. 8–16; Jan XXIII., enc. *Mater et magistra*: AAS 53 (1961), s. 401–464; enc. *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), s. 257–304; Pavel VI., enc.

jistě všude stejné, nýbrž je v mnoha ohledech rozdílné. Tyto rozdíly mají své historické příčiny, ale mají také svůj silný etický ohlas. Všem je dobře známý obraz spotřební civilizace, spočívající v tom, že v bohatých a silně rozvinutých společnostech pozorujeme určitý přebytek toho, co člověk nutně potřebuje k životu, zatímco v ostatních společnostech, anebo alespoň v jejich širokých vrstvách, lidé trpí hladem a mnoho osob každý den umírá na podvýživu a vysílení. Stejně tak v prvním případě dochází i k určitému zneužívání svobody, spojenému právě s mravně nekontrolovaným konsumním postojem, kdy se současně omezuje svoboda druhých, to znamená těch, kdo trpí závažnými nedostatky a jsou tím doháněni k ještě krutější bídě a nouzi.

Toto všeobecně známé srovnání a rozpor, na který se odvolávali v dokumentech svého učitelského úřadu papežové našeho století, v nejnovější době Jan XXIII. a Pavel VI.¹⁰⁴, představují jako by gigantické rozvedení biblického podobenství o hodujícím boháči a chudém Lazarovi.¹⁰⁵ Vinu na rozsahu tohoto jevu mají i struktury a mechanismy svázané s finanční a peněžní sférou, s výrobními a obchodními systémy, které se opírají o různé druhy politického nátlaku a ovládají světové hospodářství. Tyto struktury a mechanismy se ukazují jako téměř neschopné odstranit nespravedlivé společenské poměry zděděné z minulosti a nedokáží ani čelit naléhavým potřebám a etickým požadavkům současným. Udržují člověka v rozporech, které sám vyvolal, stále rychleji promrhávají surovinové a energetické zdroje, ohrožují životní prostředí a neustále rozšiřují oblasti bída, čímž vzrůstá i pocit úzkosti, bezmocnosti a zahořklost.¹⁰⁶

Stojíme tu před velkým dramatem, které nemůže nikoho nechat lhostejným. Neboť ten, který se na jedné straně snaží vytěžit co největší zisk, na druhé straně však na něj též doplácí svou škodou a nespravedlností, je vždy člověk. Drama se ještě více zostřuje tím, že v sousedství odstrkovaných žijí privilegované společenské třídy a země tonoucí v nadbytku, jež hromadí pozemské statky v nadměrném stupni a jejichž bohatství tím, že bývá zneužíváno, se často stává příčinou rozmanitých béd. Připojme k tomu inflační horečku a metlu nezaměstnanosti, jež jsou dalšími příznaky tohoto mravního nepořádku, projevujícího se v situaci současného světa, a vyžadujícího proto smělých a tvůrčích řešení, která by odpovídala opravdové důstojnosti člověka.¹⁰⁷

Tento úkol není neuskutečnitelný. Podnětem k účinnému hledání přiměřených institucí a mechanismů se musí stát *zásada solidarity*, pojatá v širokém smyslu slova. Tu je třeba uplatňovat jak v oblasti obchodních styků, kde je třeba nechat se vést zákony zdravé soutěživosti, tak i při rozsáhlejším a bezprostřednějším novém způsobu rozdělování bohatství země a kontroly nad ním, aby náro-

Ecclesiam suam: AAS 56 (1964), s. 609–659; projev k Valnému shromáždění Spojených národů 4. října 1965: AAS 57 (1965), s. 877–885; enc. *Populorum progressio*: AAS 59 (1967), s. 257–299; projev ke kolumbijským "campesinos" 23. srpna 1968: AAS 60 (1968), s. 619–623; projev k valnému zasedání biskupů Latinské Ameriky 24. srpna 1968: AAS 60 (1968), s. 639–649; projev na konferenci FAO 16. listopadu 1970: AAS 62 (1970), s. 830–838; enc. *Octogesima adveniens*: AAS 63 (1971), s. 401–411; projev ke kardinálům 23. června 1972: AAS 64 (1972), s. 496–505; Jan Pavel II., projev na 3. valné konferenci biskupů Latinské Ameriky 28. ledna 1979: AAS 71 (1979), s. 187n.; projev k indiánům v Cuilapan u Oaxaky 29. ledna 1979: l.c., s.207n.; projev k dělníkům v Guadalajaře 30. ledna 1979: l.c., s. 221 n.; projev k dělníkům v Monterrey 31. ledna 1979: l.c., s. 240n.; 2. vatikánský koncil, DH: dokumenty II. vatikánského koncilu Praha, Zvon 1995), s. 551–574; GS: ed. cit., s. 183–265; dokumenty biskupského synodu *De iustitia in mundo*: AAS 63 (1971), s. 923–941.

¹⁰⁴ Srov. Jan XXIII., encyklika *Mater et magistra*: AAS 53 (1961), s. 418nn.; encyklika *Pacem in terris*: AAS 55 (1963), s. 286nn.; Pavel VI., encyklika *Populorum progressio*: AAS 59 (1967), s. 257–299.

¹⁰⁵ Srov. Lk 16,19–31.

¹⁰⁶ Srov. Jan Pavel II., homilie v S. Domingo 25. ledna 1979, 3: AAS 71 (1979), s. 157n.; projev k indiánům a "campesinos" u Oaxaky 30. ledna 1979, 2: Lc., s.207n.; projev k dělníkům v Monterrey 30. ledna 1979, 4: l.c., s. 241n.

¹⁰⁷ Srov. Pavel VI., apoštolský list *Octogesima adveniens*, 42: AAS 63 (1971), s. 431.

dy, které teprve procházejí obdobím hospodářského rozvoje, mohly nejen uspokojit své základní požadavky, nýbrž se též postupně a účinně dále rozvíjet.

Nebude snadné postupovat na této obtížné cestě nevyhnutelné přeměny struktur hospodářského života, nedojde-li ke skutečnému obrácení v myslí, vůli i srdci. Úkol vyžaduje rozhodné úsilí svobodných a solidárních jednotlivců i národů. Svoboda se příliš často zaměňuje s instinktem osobních či kolektivních zájmů anebo též s instinktem boje a nadvlády, ať už jsou jakkoliv ideologicky zabarveny. Je nesporné, že takové žádostivé instinkty existují a působí. Skutečně lidské hospodářské zřízení však nebude možné, pokud tyto instinkty nebudou omezeny, usměrněny a podmaněny hlubšími silami skrytými v člověku, silami, které jsou rozhodující pro skutečnou kulturu národů. Právě z těchto zdrojů musí povstat úsilí, v němž najde svůj výraz opravdová svoboda člověka a které ji dokáže zajistit i na hospodářském poli. Hospodářský rozvoj se vším tím, co patří k jeho řádnému chodu, musí být stále plánován a uskutečňován v rámci univerzálního a solidárního rozvoje jednotlivců i celých národů, jak na to přesvědčivě upozornil můj předchůdce Pavel VI. v encyklice *Populorum progressio*. Bez tohoto rámce pouhá dílčí složka "hospodářského pokroku" se stává složkou převládající, která svým částečným požadavkům podřídí lidskou existenci jako celek, udusí člověka, roztrhne společnost a nakonec se stane obětí svých vlastních rozporů a výstřelků.

Je možné vzít tuto povinnost na sebe. Dosvědčují to určitá fakta a výsledky, které je obtížné zde jednotlivě vyjmenovat. Jedna věc je však jistá. Jako základ tohoto obrovského úkolu je třeba stanovit, přijmout a prohloubit cit pro mravní odpovědnost, který si člověk musí osvojit. Znovu a stále člověk! Pro nás křesťany se taková odpovědnost stane obzvláště zřejmou, připomeneme-li si – a stále si to musíme připomínat – obraz posledního soudu podle Kristových slov obsažených v Matoušově evangeliu.¹⁰⁸

Tuto eschatologickou scénu musíme stále "promítat" na lidské dějiny, musí být vždy "měřítkem" lidských skutků jako základní schéma pro osobní i kolektivní zpytování svědomí: "Neboť jsem měl hlad, a nedali jste mi najíst ... byl jsem nahý, a neoblékli jste mě, byl jsem ... ve vězení, a nenavštívili jste mě."¹⁰⁹ Tato slova se stávají ještě varovnějšími, pomyslíme-li, že novým státům a národům, které se probouzejí k nezávislosti, se místo chleba a kulturní pomoci poskytují – a někdy i v hojnosti – moderní zbraně a prostředky hromadného ničení, aby posloužily v ozbrojených konfliktech a válkách. Nevyžaduje to ani tak obrana spravedlivých práv a svrchovanosti, jako spíše určitá forma šovinismu, imperialismu a neokolonialismu různého druhu. Všichni dobře víme, že by oblasti bídy a hladu na naší zeměkouli mohly být v krátké době "zúrodněny", kdyby obrovské výdaje na zbrojení, sloužící válce a ničení, byly změněny ve výdaje na obživu sloužící životu.

Tato úvaha možná zůstane částečně "abstraktní". Možná také poskytne jedné i druhé "straně" příležitost k vzájemným obžalobám, přičemž obě zapomenou na vlastní viny. Snad vyvolá i nová obvinění proti církvi. Avšak církev, poněvadž nevládne jinými zbraněmi než zbraněmi ducha, slova a lásky, nemůže přestat hlásat Boží "slovo ... ať je to vhod či nevhod"¹¹⁰. Proto neustále prosí každou stranu a žádá všechny ve jménu Boha i člověka: Nezapíjejte! Nepřipravujte lidem ničení a vyhazování! Myslete na své bratry, kteří trpí hladem a nouzí! Mějte v úctě důstojnost a svobodu každého člověka!

¹⁰⁸ Srov. Mt 25,31–46.

¹⁰⁹ Mt 25,42.43.

¹¹⁰ 2 Tim 4,2.

Lidská práva: "litera" nebo "duch"

17. Naše století bylo pro člověka až dosud stoletím velkých pohrom a zkáz, a to nejen hmotných, nýbrž i mravních, a snad především mravních. Není jistě snadné srovnávat dějinná údobí a staletí z tohoto hlediska, neboť to závisí i na historických měřítkách a ta se mění. Ale i bez takových srovnávání je třeba konstatovat, že v tomto století lidé připravili sami sobě mnoho nespravedlností a utrpení. Byl tento proces rozhodným způsobem brzděn? V každém případě je nutno s úctou a velkou nadějí do budoucna připomenout úsilí vynaložené k založení Organizace spojených národů, úsilí definovat a stanovit objektivní a nezcizitelná práva člověka, přičemž se členské státy navzájem zavazují k jejich důslednému dodržování. Tento závazek přijaly a podepsaly skoro všechny současné vlády. To by mělo být zárukou, že lidská práva se stanou na celém světě základním principem činnosti pro blaho člověka.

Církev nemá zapotřebí dokazovat, jak těsně je tato otázka svázána s jejím posláním v současném světě. Na tomto problému je přece založen sociální a mezinárodní mír, jak to již prohlásili Jan XXIII., 2. vatikánský koncil a potom Pavel VI. v jednotlivých dokumentech. Mír totiž v jádře znamená respektování neporušitelných lidských práv – mír je dílem spravedlnosti –, zatímco válka vzniká právě z porušování těchto práv a jejím výsledkem je, že se po nich ještě více šlape. Jsou-li však lidská práva porušována v době míru, pak je to obzvláště bolestné; z hlediska pokroku to znamená nepochopitelný projev boje proti člověku, naprosto neslučitelný s jakýmkoliv programem, který se vydává za "humanitní". A který program, ať již sociální, hospodářský, politický či kulturní se může obejít bez tohoto titulu? Jsme pevně přesvědčeni, že v nynějším světě neexistuje žádný program, který by nestavěl na první místo právě člověka, i když třeba vychází z protikladných ideologií a pojetí světa.

Jestliže však přes to všechno jsou lidská práva různými způsoby porušována, jestliže se v praxi (stále ještě) setkáváme s koncentračními tábory, násilím, mučením, terorismem a mnoha rozmanitými diskriminacemi, pak to musí být následkem jiných předpokladů, které ohrožují, anebo často téměř znehodnocují účinnost humanitních zásad, z nichž vycházejí ony programy a moderní systémy. Pak ovšem nutně vyvstává *povinnost podrobovat tyto programy ustavičné revizi z hlediska objektivních a neporušitelných práv člověka.*

Cílem Deklarace lidských práv, stejně jako založení Organizace spojených národů jistě nebylo pouze zbavit se strašlivé zkušenosti minulé světové války, nýbrž také vytvořit základnu pro trvalou revizi programů, systémů a režimů právě z tohoto jediného zásadního zorného úhlu, kterým je dobro člověka – jako jednotlivce ve společenství. Toto hledisko, jako základní činitel obecného dobra, se též musí stát zásadním měřítkem všech programů, systémů a režimů. V opačném případě je lidský život i v době míru odsouzen k různým útrapám a současně s nimi se rozvíjejí i různé formy nadvlády, totalitarismu, nekolonialismu a imperialismu, ohrožující samo soužití mezi národy. Je skutečně významný a častokrát i historickými zkušenostmi potvrzený fakt, že porušování práv člověka jde ruku v ruce i s porušováním práv celého národa, s nímž je jednotlivý člověk spojen organickými svazky jako s větší rodinou.

Již od první poloviny tohoto století, kdy se začaly vyvíjet různé státní totalitní režimy, které, jak je známo, přivedly svět k hrozné válečné katastrofě, církev zaujala jasné a vyhraněné stanovisko vůči takovým režimům, které zdánlivě pracovaly pro vyšší blaho, jakým je blaho státu. Dějiny však

naproti tomu dokázaly, že to bylo vlastně jen dobro určité strany, která se ztotožnila se státem.¹¹¹ Ve skutečnosti tyto režimy okleštily práva občanů tím, že odepřely uznat právě ona nezadatelná lidská práva, která asi v půli našeho století byla formulována na mezinárodním fóru. Církev se spolu se všemi lidmi dobré vůle, se všemi, kdo opravdu milují spravedlnost a mír, raduje z úspěchu, kterého se tímto prohlášením dosáhlo, ale je si též vědoma, že pouhá "litera" může zabíjet, kdežto jen "duch dává život"¹¹². proto se musí společně s těmi lidmi dobré vůle neustále tázat, zda Deklarace lidských práv a přijetí její "lity" znamená všude také uplatňování jejího "ducha". Vznikají skutečně oprávněné obavy, že velmi často máme ještě daleko k takovému uplatňování a že někdy duch společenského a veřejného života je v bolestném rozporu s vyhlášenou "literou" lidských práv. Takový stav věcí, kterým trpí příslušné společnosti, činí ovšem obzvláště zodpovědnými, jak před oněmi společnostmi, tak i před dějinami, ty, kdo mají na tomto stavu podíl.

Základní smysl existence státu jako politického společenství spočívá v tom, že celá společnost a ti, kdo ji tvoří, tj. lid, je pánem a tvůrcem vlastního osudu. Toho se však nedosahuje tam, kde namísto výkonu moci za morální účasti společnosti či národa vidíme, že má moc v rukou jen určitá skupina a vnucuje ji všem ostatním členům příslušné společnosti. Tyto věci jsou velmi podstatné v naší epoše, v níž nesmírně vzrostlo sociální uvědomění lidí a spolu s ním i potřeba opravdové účasti občanů na politickém životě společenství, s přihlédnutím na konkrétní poměry každého národa a na nezbytnou účinnost veřejné moci.¹¹³ Tyto problémy jsou prvořadě důležitosti i pro pokrok samého člověka a celkový rozvoj jeho lidství.

Církev vždy učila, že je povinností člověka pracovat pro obecné blaho, a tím také vychovávala každému státu dobré občany. Kromě toho vždy učila, že základní povinností veřejné moci je péče o obecné blaho společnosti; odtud vyplývají i její základní práva. Právě ve jménu těchto předpokladů, týkajících se objektivního etického řádu, nelze práva veřejné moci chápat jinak než na základě respektování objektivních a neporušitelných práv člověka. Obecné dobro, jemuž veřejná moc ve státě slouží, je plně dosaženo jen tehdy, když si všichni občané jsou jisti svými právy. Není-li tomu tak, dochází k rozkladu společnosti, k opozici občanů vůči veřejné moci, anebo k situaci útlaku, zastrahování, násilí a terorismu; o tom nám poskytly mnoho příkladů totalitní režimy našeho století. Princip lidských práv se proto hluboce dotýká oblasti sociální spravedlnosti a stává se měřítkem pro její zásadní prověřování v životě politických organismů.

Mezi tato práva patří, a oprávněně, i *právo na náboženskou svobodu a na svobodu svědomí*. Druhý vatikánský koncil považoval za zvlášť nutné vypracovat o tomto námětu obsáhlejší prohlášení. Je jím dokument nazvaný *Dignitatis humanae*¹¹⁴, v němž bylo vyjádřeno nejen teologické pojetí celého problému, ale též jeho chápání z hlediska přirozeného práva, to znamená z "čistě lidského" stanoviska, na základě předpokladů, jež člověku vnuká sama jeho zkušenost, rozum a pocit vlastní důstojnosti. Je jisté, že omezování náboženské svobody jednotlivců a společenství nepatří jen mezi bolestné lidské zkušenosti, nýbrž zasahuje především i samu důstojnost člověka, nezávisle na jeho náboženském vyznání či světovém názoru. Omezování náboženské svobody a její porušování je v rozporu s lidskou důstojností a s objektivními lidskými právy. Vyšše zmíněný koncilní

¹¹¹ Srov. Pius XI., encyklika *Quadragesimo anno*: AAS 23 (1931), s. 213; encyklika *Non abbiamo bisogno*: AAS 23 (1931), s. 285–312; encyklika *Divini Redemptoris*: AAS 29 (1937), s. 65–106; encyklika *Mit brennender Sorge*: l.c., s. 145–167; Pius XII., encyklika *Summi pontificatus*: AAS 31 (1939), s. 413–453.

¹¹² Srov. 2 Kor 3,6.

¹¹³ Srov. 2. vatikánský koncil, GS 31: Dokumenty II. vatikánského koncilu (Praha, Zvon 1995), s. 206n.

¹¹⁴ Srov. ed. cit., s. 563–574.

dokument prohlašuje dostatečně jasně, co takovým omezováním a porušováním náboženské svobody je. V tomto případě jde nepochybně o radikální nespravedlnost vůči tomu, co je obzvláště hluboko vstřípeno člověku a co je skutečně lidské. Vždyť dokonce i sama nevěra, nedostatek náboženského citění a ateismus jsou jako lidské jevy pochopitelné jen ve vztahu k náboženství a mře. Je proto těžké přijmout třeba i jen z "čistě lidského hlediska" stanovisko, podle něhož pouze ateismus má občanské právo ve veřejném a společenském životě, zatímco věřící, jaksi ze zásady, jsou sotva trpěni, anebo se s nimi jedná jako s občany nižší třídy, či dokonce – i to se již stalo – jsou zcela zbaveni občanských práv.

I o tomto tématu je třeba alespoň stručně pojednat, protože i to se zařazuje do celkové situace člověka v současném světě, protože i ono dokazuje, jak je tato situace zatížena předsudky a nespravedlnostmi různého druhu. Nechceme-li zabíhat do podrobností právě v této oblasti, kde bychom k tomu měli obzvláštní právo a povinnost, je to jen proto, že nás, stejně jako ty, kdo trpí protivenství způsobené diskriminací a pronásledováním pro Boží jméno, vede víra ve výkupnou sílu Kristova kříže. Přesto však se chci z moci svého úřadu obrátit jménem věřících celého světa na ty, na nichž nějakým způsobem závisí organizace veřejného a společenského života. Žádám je snažně, aby respektovali práva náboženství a působení církve. Není to prosba o nějakou výsadu, nýbrž o respektování základního práva, jehož uplatňování je jedním ze zásadních měřítek opravdového lidského pokroku v každém režimu, společnosti, systému či prostředí.

IV. KAPITOLA

Poslání církve a úděl člověka

Církev pečuje o povolání člověka v Kristu

18. Tento nutně povšechný nástin postavení člověka v současném světě obrací ještě více naše myšlenky a srdce k Ježíši Kristu a k tajemství vykoupení, v němž se obráží problém člověka s obzvláště výraznou pravdou a láskou. Jestliže Kristus "se jistým způsobem spojil s každým člověkem"¹¹⁵, pak církev, tím že proniká do hloubky tohoto tajemství a do jeho stále širších a všeobecnějších souvislostí, prožívá též důsledněji svou podstatu a své poslání. Apoštol nemluví nadarmo o Kristově těle, kterým je církev.¹¹⁶ Je-li tímto Kristovým mystickým tělem Boží lid – jak to později vyjádřil 2. vatikánský koncil na základě celé tradice, Písma a církevních otců – znamená to, že je v něm každý člověk proniknut oním Duchem života, jenž pochází od Krista. Z toho vyplývá, že i sama církev jako tělo, organismus a společenská jednotka tím, že upírá zřetel na člověka, na jeho skutečné problémy, naděje; bolesti, vymoženosti a neúspěchy, přijímá zároveň i Boží podněty, tatáž osvícení a posilu Ducha, jež vycházejí od ukřižovaného a zmrtvýchvstalého Krista, a právě to působí, že žije sobě vlastním životem. Církev nezná jiný život kromě toho, který dostává od svého Ženicha a Pána. Vždyť právě proto, že Kristus se s ní spojil v tajemství svého výkupného díla, i *církev musí být pevně spojena s každým jednotlivým člověkem.*

Toto spojení Krista s člověkem je samo v sobě tajemstvím, z něhož se rodí "nový člověk", povoláný k účasti na Božím životě¹¹⁷ a v Kristu znovu stvořený, aby získal plnost milosti a pravdy.¹¹⁸ Spojení Krista s člověkem znamená sílu a zdroj síly, jak to výstižně vyjádřil sv. Jan v úvodu svého evangelia: "Všem, kdo ho přijali; dal moc stát se Božími dětmi."¹¹⁹ To je síla, která člověka vnitřně přetváří, počátek nového života, který neodumírá a nepomíjí, nýbrž trvá věčně.¹²⁰ Konečným dovršením povolání člověka je právě tento život, přislíbený a nabídnutý každému člověku Bohem Otcem v Ježíši Kristu, jeho věčném a jednorozeném Synu, který se stal člověkem a narodil se z Marie Panny – když se naplnil čas.¹²¹ Určitým způsobem je to i naplnění onoho "údele", který nám Bůh od věčnosti určil. Tento "božský úděl" si razí cestu, přes všechny záhady, tajemství, křivolakosti a okliky "lidského údele" v pozemském světě. Jestliže toto vše z nevyhnutelné nutnosti – navzdory všem bohatým projevům časného života – vede k hranici smrti a na práh rozkladu lidského těla, pak se nám právě za touto hranicí zjevuje Kristus: "Já jsem vzkříšení a život. Kdo věří ve mne ... neumře navěky."¹²² V Ježíši Kristu, ukřižovaném, uloženém do hrobu a pak zmrtvýchvstalém, "nám zazářila naděje, že vstaneme z mrtvých ... a zaslíbení věčného života"¹²³, k němuž člověk

¹¹⁵ 2. vatikánský koncil, GS 22: ed. cit., s.199.

¹¹⁶ Srov. 1 Kor 6,15; 11,3; 12,12n.; Ef 1,22n.;2,15n.;4,4n.; 5,30; Kol 1,18; 3,15; Řím 12,4n.;Gal 3,28.

¹¹⁷ Srov. 2 Petr 1,4.

¹¹⁸ Srov. Ef 2,10; Jan 1,14.16.

¹¹⁹ Jan 1,12.

¹²⁰ Srov. Jan 4,14.

¹²¹ Srov. Gal 4,4.

¹²² Jan 11,25n.

¹²³ Preface 1. za zemřelé.

dospívá skrze tělesnou smrt, neboť i on, spolu se všim viditelným stvořením, sdílí tento nevyhnutelný osud, jemuž je podrobena hmota. Chceme a snažíme se stále více prohlubovat smysl této pravdy, kterou Vykupitel člověka shrnul do výroku: "Co dává život, je duch, tělo nic neznamená."¹²⁴ Tato slova, přes veškeré vnější zdání, vyjadřují nejvznešenější potvrzení člověka: tělo, které oživuje Duch!

Církev zakouší tuto skutečnost ve svém životě, žije z této pravdy o člověku, která jí dovoluje překročit hranice času a současně jí dává možnost myslet s obzvláštní láskou a starostlivostí na vše, co v mezích zákonů času působí na život člověka a na život lidského ducha, v němž se projevuje onen věčný neklid, jak to vyslovil sv. Augustin: "Ty jsi nás, Pane, stvořil pro sebe a naše srdce nenalézá pokoje, dokud nespočine v tobě."¹²⁵ V tomto tvůrčím neklidu jakoby proudí a pulsuje to, co je pro člověka nejprůzračnější: hledání pravdy, neukojitelná potřeba dobra, hlad po svobodě, palčivá touha po kráse a hlas svědomí. Církev, která se snaží pohlížet na člověka takřka "očima samého Krista", si stále zřetelněji uvědomuje, že je strážkyní velikého pokladu, který nesmí promrhat, nýbrž naopak ustavičně rozmnožovat. Vždyť sám Pán Ježíš řekl: "Kdo neshromažďuje se mnou, rozptyluje."¹²⁶ Tento poklad lidstva, obohacený nevýslovným tajemstvím Božího synovství¹²⁷, milostí přijetí za Boží syny¹²⁸ v jednorozeném Božím Synu, jehož zásluhou říkáme Bohu "Abba, Otče"¹²⁹, je zároveň i mohutnou silou, která stmeluje církev především zevnitř a dodává smysl veškeré její činnosti. Touto silou se církev spojuje s Kristovým Duchem, s oním svatým Duchem, kterého jí Vykupitel přislíbil, kterého jí neustále sesílá a jehož seslání – jak se projevilo v den letnic – stále trvá. Tak se v člověku projevuje moc Ducha svatého¹³⁰, jeho dary¹³¹ a plody¹³². A církev v naší době, jak se zdá, stále vroucněji opakuje se svatou vytrvalostí: "Přijď, ó svatý Duchu!" Přijď! Přijď! "Smyj z nás hříchy, stopy vin, dej svou svěžest žíznivým, vyhoj z bolestí a ran. Zchladlým srdcím oheň dej, z lhostejnosti pomáhej, odveď ze scestí a chraň."¹³³

Tato prosba k Duchu – a o Ducha – je též odpovědí všem "materialismům" současné doby. Z nich se totiž rodí tolik různých forem neukojitelnosti lidského srdce. Tato snažná prosba k Duchu se ozývá z různých stran a zdá se, že i přináší rozličnými způsoby své plody. Je možno říci, že církev tuto prosbu nepřednáší sama? Ano, můžeme to říci, poněvadž "potřebu" něčeho duchovního přiznávají i ti, kdo žijí mimo viditelné hranice církve.¹³⁴ Nepotvrzuje to snad ona pravda o církvi, kterou tak výstižně zdůraznil minulý koncil v dogmatické konstituci *Lumen gentium*, kde učí, že církev je "svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva"¹³⁵? Toto vzývání Ducha a prosba o jeho přispění neznamena nic jiného, než že neustále vstupujeme do plného rozměru tajemství vykoupení, ve kterém Kristus, spojený s Otcem a s každým člověkem, nám nepřetržitě dává tohoto Ducha a ten nás naplňuje Kristovým smýšlením a zaměřuje nás k Bohu

¹²⁴ Jan 6,63.

¹²⁵ Confessiones I,1: CSEL 33, s.1.

¹²⁶ Mt 12,30.

¹²⁷ Srov. Jan 1,12.

¹²⁸ Srov. Gal 4,5.

¹²⁹ Gal 4,6; Řím 8,15.

¹³⁰ Srov. Řím 15,13; 1 Kor 1,24.

¹³¹ Srov. Iz 11,2n.; Sk 2,38.

¹³² Srov. Gal 5,22n.

¹³³ Svatodušní sekvence.

¹³⁴ Srov. 2. vatikánský koncil, LG 16: ed. cit., s. 52.

¹³⁵ Tamtéž, 1: ed. cit., s.37.

Otcí.¹³⁶ To je důvodem, proč církve v nynější době, která obzvláště hladoví po Duchu – Neboť hladoví po spravedlnosti, míru, lásce, dobrotě, síle, odpovědnosti a lidské důstojnosti – se musí soustředit a semknout kolem tohoto tajemství a znovu v něm nalézt světlo a sílu, nepostradatelné pro plnění svého poslání. Jestliže opravdu – jak už bylo řečeno – člověk je cestou, po níž církve kráčí ve svém každodenním životě, pak je nezbytné, aby si církve také uvědomovaly, jaké důstojnosti dosahuje člověk tím, že je přijat za Božího syna v Kristu a skrze milost Ducha svatého¹³⁷ a že je určen k životu milosti a slávy.¹³⁸ O tom všem církve stále znovu rozjímá, přijímá to se stále uvědomělejší vírou a stále pevnější láskou. Tím se také stává více schopnou sloužit člověku, jak jí to Kristus Pán ukládá slovy: "Syn člověka nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil."¹³⁹ Církve plní tento svůj úkol tím, že se podílí na "trojí službě", která je vlastní právě jejímu Učiteli a Vykupiteli. Toto učení, spočívající na biblickém základě, postavil k velkému prospěchu pro život církve do plného světla 2. vatikánský koncil. Uvědomujeme-li si totiž svou účast na trojím Kristově poslání a na jeho trojí službě, kněžské, prorocké a královské¹⁴⁰, uvědomujeme si tím zároveň dokonaleji i to, čemu má sloužit celá církev jako společnost a společenství Božího lidu zde na zemi. Současně též chápeme, jaká má být účast každého z nás na tomto poslání a službě.

Církve má odpovědnost za pravdu

19. Ve světle posvátného učení 2. vatikánského koncilu vyvstává tedy před námi církev jako společenská nositelka odpovědnosti za Boží pravdu. S hlubokým pohnutím nasloucháme slovům samého Krista: "A (přece) slovo, které slyšíte, není moje, ale mého Otce, který mě poslal."¹⁴¹ V tomto výroku našeho Učitele přece zaznívá ona odpovědnost za zjevenou pravdu, která je "vlastnictvím" samého Boha, jestliže dokonce i on, "jednorozený Syn", který "spočívá v náruči Otcově"¹⁴², když předává dále tuto pravdu jako prorok a učitel, pokládá za nutné zdůraznit, že přitom zůstává naprosto věrný jejímu Božímu zdroji. Stejná věrnost musí být i základní vlastností víry církve, když ji učí a když ji vyznává. Víra jako zvláštní nadpřirozená ctnost vlitá do lidského ducha nám umožňuje účast na poznání Boha, a je naší odpovědí na zjevené Boží slovo. Proto je třeba, aby se církve věrně držela Boží pravdy¹⁴³, když vyznává a učí víru, a aby se tato věrnost projevovala konkrétně v životě v "poslušnosti, která je v souladu s rozumem" (*rationabile obsequium*)¹⁴⁴. Sám Kristus, aby zaručil, že bude zachovávána věrnost Boží pravdě, slíbil církvi zvláštní pomoc Ducha pravdy a dal dar neomylnosti¹⁴⁵ těm, kterým svěřil úkol tuto pravdu dále předávat a učit¹⁴⁶ – jak to ostatně již jasně

¹³⁶ Srov. Řím 8,15; Gal 4,6.

¹³⁷ Srov. Řím 8,15.

¹³⁸ Srov. Řím 8,30.

¹³⁹ Mt 20,28.

¹⁴⁰ LG 31–36: ed. cit., s. 68–72.

¹⁴¹ Jan 14,24.

¹⁴² Jan 1,18.

¹⁴³ Srov. 2. vatikánský koncil, DV 5.10.21: Dokumenty II. vatikánského koncilu (Praha, Zvon 1995), s.110.114.121.

¹⁴⁴ 1. vatikánský koncil, dogmatická konstituce o katolické víře *Dei Filius*, kap. 3: Conciliorum oecumenicorum decreta, ed. Istituto per le scienze religiose, Bologna 1973, s.807.

¹⁴⁵ Srov. 1. vatikánský koncil, I. dogmatická konstituce o církvi Kristově *Pastor aeternus*: ed. cit. s. 811–816; 2. vatikánský koncil, LG 25: ed. cit., s.6ln.

¹⁴⁶ Srov. Mt 28,19.

prohlásil I. vatikánský koncil¹⁴⁷ a později to opakoval i 2. vatikánský koncil.¹⁴⁸ Kromě toho dal též všemu Božimu lidu zvláštní smysl pro víru.¹⁴⁹

Z toho vyplývá, že jsme se stali účastnými na tomto poslání Krista–proroka a mocí tohoto poslání spolu s ním sloužíme v církvi Boží pravdě. Odpovědnost za tuto pravdu znamená, že ji také máme milovat, snažit se ji přesněji pochopit, tak, abychom se s ní důvěrně seznámili my sami a seznámili s ní i ostatní, a to v celé její spasitelné síle, lesku a záři, v celé její hloubce a zároveň i prostotě. Tato láska a tato touha pochopit pravdu musí spolu kráčet ruku v ruce, jak to potvrzují i příklady světců. Skutečné a ryzí světlo, které vyzařuje Boží pravdu a přibližuje i samou skutečnost Boha, je více osvitilo proto, že tuto pravdu přijímali s úctou a láskou, zejména s láskou ke Kristu, živému Slovu Boží pravdy a zároveň i s láskou k jejímu lidskému vyjádření v evangeliu, tradici a teologii. Takové chápání a výklad Božího slova a taková teologie jsou nezbytné také v dnešní době. Teologie vždy byla a stále zůstává velmi důležitá pro to, aby se církev a Boží lid mohli tvůrčím a plodným způsobem zúčastnit Kristova prorockého poslání. Proto teologové, jako služebníci Boží pravdy, když věnují své studie a práce jejímu stále pronikavějšímu pochopení, nikdy nesmí ztrácet se zřetele význam své služby v církvi, jež je shrnuta do pojmu "intellectus fidei". Tento pojem má – abychom tak řekli – dvojí smysl a uplatnění, totiž: "intellege ut credas" (rozuměj, abys věřil) a "crede ut intellegas" (věř, abys rozuměl)¹⁵⁰; správným způsobem se uskutečňuje, když se teologové snaží sloužit učitelskému úřadu, který je v církvi svěřen biskupům, spojeným poutem hierarchického společenství s Petrovým nástupcem, když se postaví do služeb jejich učitelské a pastorační péče a když podporují apoštolskou činnost veškerého Božího lidu.

Jako v minulých obdobích, tak i dnes – a dnes snad ještě více – teologové a všichni vědci v církvi jsou povoláni k tomu, aby uváděli v soulad lidskou moudrost a zjevenou pravdu a tím aby též přispívali k jejich vzájemnému doplňování, jak to čteme v liturgické modlitbě v den památky církevního učitele sv. Alberta. Tento závazný úkol se dnes nesmírně rozrostl v důsledku pokroku lidské vědy, jejích metod a úspěchů v poznávání světa a člověka. To se vztahuje jak na exaktní, tak i na humanistické vědy, jakož i na filosofii, jejíž těsné svazky s teologií připomněl 2. vatikánský koncil.¹⁵¹

Na tomto poli lidského poznání, které se neustále rozšiřuje a současně též rozvětňuje, se musí i víra ustavičně prohlubovat tím, že ukazuje celý rozsah tajemství zjevení a směřuje tak k pochopení pravdy, jež má v Bohu svůj jediný nejvyšší zdroj. Je-li přípustné – a dokonce i žádoucí – aby se při této rozsáhlé práci v uvedeném směru bral zřetel na určitý pluralismus v metodách, nesmí se tato práce vzdalovat od zásadní jednoty v učení víry a morálky, neboť ta je jejím vlastním účelem a cílem. Z toho důvodu je nepostradatelná úzká spolupráce teologie s církevním učitelským úřadem. Každý teolog si musí být obzvláště vědom toho, co vyjádřil sám Kristus, když prohlásil: "A (přece) slovo, které slyšíte, není moje, ale mého Otce, který mě poslal."¹⁵² Nikdo tedy nesmí považovat teologii jen za jakousi pouhou sbírku vlastních osobních názorů; naopak, každý si musí uvědomovat, že má stále zůstávat v těsném spojení s posláním učit pravdě, za které je církev odpovědná.

¹⁴⁷ Srov. I. vatikánský koncil, I. dogmatická konstituce o církvi Kristově *Pastor aeternus*: ed. cit. s. 811–816.

¹⁴⁸ Srov. LG 18–27: ed. cit., s.54–64.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž, 12.35: ed. cit., s. 48n.71n.

¹⁵⁰ Srov. sv. Augustin, Sermo 43, 7–9: PL 38, s. 257n.

¹⁵¹ Srov. GS 44.57.59.62: ed. cit., s.218n.231n.233n.236n.; OT 15: ed. cit., s. 354.

¹⁵² Jan 14,24.

Účast na prorocké službě samého Krista utváří život celé církve v její základní formě. Zvláštní účast na této službě přísluší církevním pastýřům, kteří učí a bez přestání rozličnými způsoby hlásají a předávají nauku víry a křesťanské morálky. Toto vyučování přispívá – jak z misionářského, tak i z běžného hlediska – k shromažďování Božího lidu kolem Krista, k přípravě účasti na eucharistii a ukazuje též cesty svátostného života. Biskupská synoda v r. 1977 věnovala zvláštní pozornost katechezi v současném světě. Konečný výsledek jejího usnesení, zkušeností a návrhů bude v dohledné době zveřejněn – souhlasně s přáním účastníků této synody – v příslušném papežském dokumentu. Katecheze je nesporně jednou z trvalých a přitom i základních forem církevní činnosti, v níž se projevuje její prorocký charizmatický dar. Vydávání svědectví a vyučování postupují společně ruku v ruce. Ačkoliv se tu mluví na prvním místě o kněžích, přesto je nutno připomenout i velký počet řeholníků a řeholnic, věnujících se katechetické činnosti z lásky k božskému Učiteli. A zde je správné, abychom se zmínili i o tolika laicích, kteří touto prací vyjadřují svou víru a apoštolskou zodpovědnost.

Kromě toho je nutno stále více pečovat o to, aby různé formy katecheze a její rozličná pole působnosti – od oné základní formy, kterou je tzv. "rodinná" katecheze, čili ta, kterou poskytují rodiče vlastním dětem – byly důkazem univerzální účasti všeho Božího lidu na prorocké službě samého Krista. Je zapotřebí, aby se na odpovědnosti církve za Boží pravdu podíleli stále více a rozmanitými způsoby všichni její členové. Co máme v tomto ohledu říci o specialistech v různých oborech, o představitelích přírodních a duchovních věd, o lékařích, právnících, umělcích, technicích, o učitelích a profesorech různých stupňů a oborů? Ti všichni patří k Božimu lidu, a mají tedy vlastní úlohu v Kristově prorockém poslání a v jeho službě Boží pravdě. Plní ji též svým čestným postojem k pravdě v kterékoli její oblasti, když druhé v pravdě vychovávají a učí je, jak mají růst a vyzrávat v lásce a spravedlnosti. Tak se tedy stává smysl pro zodpovědnost za pravdu jedním ze základních bodů setkání církve s každým člověkem a je jedním ze zásadních požadavků určujících povolání člověka v církevním společenství. Současná církev, vedená tímto smyslem zodpovědnosti za pravdu, musí zůstat vytrvale a neochvějně věrná své vlastní povaze, k níž náleží i prorocké poslání pocházející od samého Krista, který řekl: "Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás ... Přijměte Duha svatého!"¹⁵³

Eucharistie a svátost pokání

20. V tajemství vykoupení, tj. ve spasitelném díle Ježíše Krista, má církev účast na evangeliu svého Mistra nejen věrností jeho slovu a službou pravdě, ale má též poddanost, plnou naděje a lásky, i podíl na síle jeho vykupitelné činnosti, již vyjádřil a shrnul ve formě svátostí, především v eucharistii.¹⁵⁴ *Eucharistie* je středem a vrcholem všeho svátostného života, jí každý křesťan získává spásonosnou sílu a moc vykoupení, počínaje tajemstvím křtu, kterým jsme ponořeni do Kristovy smrti, abychom tak měli účast i na jeho zmrtvýchvstání¹⁵⁵, jak učí Apoštol. Ve světle tohoto učení vyniká ještě jasněji důvod, proč veškerý svátostný život církve i každého křesťana dosahuje svého vrcholu a plnosti právě v eucharistii. V této svátosti se totiž z Kristovy vůle neustále obnovuje tajemství oběti, ve které přinesl Bohu Otci sám sebe na oltář kříže. Otec tuto oběť přijal a odplatil toto na-

¹⁵³ Jan 20,21n.

¹⁵⁴ Srov. 2. vatikánský koncil, SC 10: ed. cit., s. 137n.

¹⁵⁵ Srov. Řím 6,3n.

prosté sebeodevzdání svého Syna, který se ponížil a byl "poslušným až k smrti"¹⁵⁶, svým otcovským darem nového nesmrtelného života ve vzkříšení, neboť Bůh Otec je již od počátku prvním zdrojem a dárcem života. Tento nový život, v němž je zahrnuto i tělesné oslavení ukřižovaného Krista, se stal účinným znamením i dalšího daru věnovaného lidstvu. Je jím Duch svatý, skrze něhož Boží život, který má Bůh Otec v sobě a který dává svému Synu¹⁵⁷, je sdělován i všem lidem spojeným s Kristem.

Eucharistie je nejdokonalejší svátostí této jednoty. Slavením eucharistie a účastí na ní se spojujeme s pozemským i nebeským Kristem, který se za nás přimlouvá u svého Otce.¹⁵⁸ K tomuto spojení však vždy dochází jeho spasitelnou obětí, kterou nás vykoupil, takže jsme byli "vykoupeni, a to za (vysokou) cenu"¹⁵⁹. Tato "vysoká cena" našeho vykoupení zároveň dokazuje, jak si Bůh cení člověka a jaká je naše důstojnost v Kristu. Vždyť tím, že se stáváme "Božími dětmi"¹⁶⁰, tím, že nás Bůh přijal za syny¹⁶¹, se stáváme jako on sám "kněžským královstvím", tj. získáváme "královské kněžství"¹⁶², čili dostává se nám též účasti na onom jedinečném a nezvratném navrácení světa a člověka Bohu Otcí, jež on, věčný Syn¹⁶³, dosáhl a vykonal jednou provždy. Eucharistie je svátost, v níž nabývá plného výrazu náš nový život a v níž sám Kristus bez ustání a stále novým způsobem "dosvědčuje" v Duchu svatém našemu duchu¹⁶⁴, že každý z nás, poněvadž má účast na tajemství vykoupení, má přístup i k plodům synovského usmíření s Bohem¹⁶⁵, které on sám uskutečnil a stále mezi námi uskutečňuje skrze službu církve.

Je zásadní pravdou, a to nejen věroučnou, ale i existenciální, že eucharistie vytváří církev¹⁶⁶ a že ji buduje jako opravdové společenství Božího lidu, jako shromáždění věřících, vyznačující se tímtež znakem jednoty, jaký měli apoštolové a první Kristovi učedníci. Eucharistie stále znovu vytváří toto společenství a tuto jednotu. Neustále ji buduje a obnovuje na základě Kristovy oběti, neboť připomíná jeho smrt na kříži¹⁶⁷, cenu, kterou on nás vykoupil. Mohlo by se říci, že v eucharistii se dotýkáme vlastního tajemství těla a krve Páně, jak to dosvědčují sama slova, pronesená ve chvíli jejího ustanovení. Ta se stala také právě z moci tohoto ustanovení slovy ustavičného slavení eucharistie, které konají služebníci povolání k tomu v církvi.

Církev žije z eucharistie, žije z plnosti této svátosti, jejíž úžasný obsah a význam častokrát formuloval učitelský úřad, a to od nejdávnějších časů až po naši dobu.¹⁶⁸ Přesto však můžeme s jistotou prohlásit, že toto učení – nalézající oporu v pronikavém myšlení teologů, v křesťanech hluboké víry a zasvěcených životu modlitby, v asketech a mysticích, se vši jejich věrností vůči eucharistickému tajemství – zůstává stát jen jakoby na jejím prahu, poněvadž není schopno pochopit a slovy

¹⁵⁶ Flp 2,8

¹⁵⁷ Srov. Jan 5,26; 1 Jan 5,11.

¹⁵⁸ Srov. Žid 9,24; 1 Jan 2,1.

¹⁵⁹ 1 Kor 6,20.

¹⁶⁰ –

¹⁶¹ Srov. Řím 8,23.

¹⁶² Zj 5,10; 1 Petr 2,9.

¹⁶³ Jan 1,1–4.18; Mt 3,17; 11,27; 17,5; Mk 1,11; Lk 1,32.35; 3,22; Řím 1,4; 2 Kor 1,19; 1 Jan 5,5.20; 1 Petr 1,17; Žid 1,2.

¹⁶⁴ Srov. 1 Jan 5,5–11.

¹⁶⁵ Srov. Řím 5,10.11; 2 Kor 5,18n.; Kol 1,20.22.

¹⁶⁶ Srov. 2. vatikánský koncil, LG 11: ed. cit.,s.191; Pavel VI., projev z 15.září 1965: *Insegnamenti di Paolo VI*, III (1965), s. 1036.

¹⁶⁷ Srov. 2. vatikánský koncil, SC 47: ed. cit., s. 148.

¹⁶⁸ Srov. Pavel VI., encyklika *Mysterium fidei*: AAS 57 (1965), s. 553–574.

vyjádřit, co je eucharistie ve své plnosti, co vyjadřuje a k čemu v ní dochází. Ano, tato svátost je skutečně nevýslovná. Základním úkolem – a především viditelnou milostí a zdrojem nadpřirozené síly církve jako Božího lidu – je vytrvalost a neustálý růst v eucharistickém životě a zbožnosti a duchovní rozvoj v eucharistickém ovzduší. Tím spíše nám tedy není dovoleno, abychom v myšlení, životě a jednání ubírali této skutečně Nejsvětější svátosti její plný rozměr a podstatný význam. Je to Svátost–obět, Svátost–společenství, Svátost–přítomnost. Je sice pravda, že eucharistie byla a musí i nyní být nejhlubším zjevením a oslavou lidského bratrství Kristových učedníků a vyznavačů, přesto však ji nelze pokládat pouze za "příležitost" k projevení tohoto bratrství. Při slavení svátosti Kristova těla a krve je třeba respektovat plný rozsah tohoto Božího tajemství a plný smysl tohoto svátostného znamení, v němž se Kristus, skutečně přítomný, přijímá, duše je zahrnována milostí a dostává se nám záruky budoucí slávy.¹⁶⁹ Z toho plyne povinnost přesného dodržování liturgických předpisů a všeho toho, co svědčí o uctě vzdávané společenstvím samému Bohu. Tím spíše, že v tomto svátostném znamení se nám odevzdává sám Bůh s bezmeznou důvěrou, jakoby nebral v úvahu naši lidskou slabost, nehodnost, naše zvyky, sklon k zevšednění, či dokonce i možnost, že ho urazíme. Všichni členové církve, zejména však biskupové a kněží, musí bdít a dbát, aby tato svátost lásky byla středem života Božího lidu, aby ze všech projevů patřičné úcty vyplývalo, že oplácíme Kristu "láskou jeho lásku", a aby se on skutečně stal "životem našich duší"¹⁷⁰. Nesmíme nikdy zapomenout ani na tato slova sv. Pavla: "Proto musí člověk sám sebe zkoumat, a tak ať chléb jí a z kalicha pije."¹⁷¹

Tímto napomenutím apoštol poukazuje alespoň nepřímo na těsný vztah mezi eucharistií a pokáním. Bylo-li prvním slovem Kristova učení a první větou evangelia – radostné zvěsti: "Obraťte se a věřte evangeliu" (*metanoete*)¹⁷², zdá se, že svátost utrpení, kříže a zmrtvýchvstání představuje a posiluje v našich duších tuto výzvu zcela zvláštním způsobem. Eucharistie a pokání se tak stávají určitým způsobem dvojitým rozměrem – jehož obě složky však spolu vnitřně těsně souvisejí – opravdového života v duchu evangelia, života opravdu křesťanského. Kristus, který nás zve k eucharistické hostině, je též Kristus, který nás vyzývá k pokání a opakuje nám: "Obraťte se!"¹⁷³ Bez tohoto ustavičného a stále obnovovaného úsilí o obrácení by účast na eucharistii pozbyla svou výkupnou účinnost a v této účasti by zanikla anebo se oslabila ona zvláštní ochota, přinést Bohu duchovní obět¹⁷⁴, ve které se základním a univerzálním způsobem vyjadřuje naše účast na Kristově kněžství. Vždyť v Kristu je kněžství spojeno s jeho vlastní obětí, s jeho naprostým odevzdáním se Otci, jež, právě proto, že je bezmezná a naprostá, působí v nás – lidech v tolika ohledech omezených – potřebu obracet se k Bohu ve stále vyspělejší formě a v nepřetržitém, stále hlubším vnitřním obrácení.

V posledních letech se mnoho vykonalo pro to, aby se zdůraznil – ve shodě s nejstarší církevní tradicí – společenský ráz pokání, a především svátosti smíření, v církevní praxi. Tyto podněty jsou užitečné a jistě přispějí k obohacení praxe přijímání svátosti pokání v církvi. Nesmíme však zapomínat, že obrácení je vnitřním úkonem obzvláštní hloubky, v němž jednotlivý člověk nemůže být nahrazen druhými a nemůže se dát "zastupovat" církevním společenstvím. Třebaže bratrské spole-

¹⁶⁹ Srov. 2. vatikánský koncil, SC 47: ed. cit., s. 148.

¹⁷⁰ Srov. Jan 6,52.58; 14,6; Gal 2,20.

¹⁷¹ 1 Kor 11,28.

¹⁷² Mk 1,15.

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Srov. 1 Petr 2,5.

čenství věřících, účastnících se kajících obřadů, velmi přispívá k osobnímu vnitřnímu obrácení, přesto je nakonec nezbytné, aby se jasně vyslovil sám jedinec, a to v celé hloubce svého svědomí, s plným vědomím své viny a s naprostou důvěrou v Boha, před něhož předstupuje, aby vyznal jako žalmista: "Jen proti tobě jsem se prohřešil."¹⁷⁵ Církev tedy tím, že zachovává staletou praxi svátosti pokání – jež spočívá v osobní zpovědi, spojené s osobním vzbuzením lítosti a s předsevzetím polepšit se a přinést zadostiučinění – brání i zvláštní právo lidské duše. Je to právo na nejosobnější setkání člověka s ukřižovaným a odpouštějícím Kristem, který nám říká ústy svého služebníka ve svátosti smíření: "Odpouštějí se ti hříchy"¹⁷⁶; "jdi a od nynějška už nehřeš"¹⁷⁷. Je zřejmé, že je to současně i právo samého Krista vůči každému člověku, kterého vykoupil. Je to jeho právo setkat se s každým z nás v onom klíčovém okamžiku života duše, kterým je chvíle obrácení a odpuštění. Církev si uchovává svátost pokání a tím výrazně potvrzuje i svou víru v tajemství vykoupení jako v živou a oživující skutečnost, která odpovídá lidskému vědomí viny a touhám lidského svědomí. "Blahoslavení, kdo lační a žízňají po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni."¹⁷⁸ Svátost pokání je prostředkem k nasycení člověka onou spravedlností, jež pochází od samého Vykupitele.

V církvi, která zejména v nynější době se co nejtěsněji přimyká k eucharistii a přeje si, aby opravdové eucharistické společenství se stalo znamením jednoty všech křesťanů, jednoty, která postupně uzrává, se musí živě pociťovat potřeba pokání, a to jak v jeho svátostném výrazu¹⁷⁹, tak i v projevech pokání jako ctnosti. Tuto druhou složku vyjádřil Pavel VI. v apoštolské konstituci *Poenitentini*.¹⁸⁰ Jedním z úkolů církve je prakticky uplatňovat učení, jež je v ní obsaženo. Jde tu o námět, který zajisté musíme ještě prohlubovat ve společných úvahách a který se musí stát předmětem mnoha dalších usnesení v duchu pastýřské kolegiality, i když se vším ohledem na rozličné tradice a na různé současné poměry. Přesto však je nesporné, že církev, prožívající nový advent a stále se připravující na nový příchod Páně, musí být církvi eucharistie a pokání. Jedině s těmito duchovními rysy své životnosti je církvi plnicí Boží poslání, církvi misionářskou (*in statu missionis*), jak nám ukázal její tvář 2. vatikánský koncil.

Křesťanské povolání: sloužit a kralovat

21. Druhý vatikánský koncil, když vytvářel od základů obraz církve jako Božího lidu, svým poukazem na trojí Kristovo poslání, na němž se svou účastí stáváme opravdovým Božím lidem, zdůraznil i ten příznačný rys křesťanského povolání, který bychom mohli nazvat "královským". K výkladu celého toho bohatství nauky koncilu, bylo by třeba poukázat na tomto místě na četné kapitoly a odstavce konstituce *Lumen gentium* a ještě na mnoho dalších koncilních dokumentů. Zdá se však, že v tomto bohatství vystupuje do popředí jeden prvek, totiž účast na Kristově královském poslání, to znamená, že objevujeme v sobě samých i v ostatních zvláštní důstojnost našeho povolání, kterou je možno nazvat "královská služba". Výrazem této důstojnosti je naše ochota sloužit, podle příkladu

¹⁷⁵ Ž 50 (51),6.

¹⁷⁶ Mk 2,5.

¹⁷⁷ Jan 8,11.

¹⁷⁸ Mt 5,6.

¹⁷⁹ Srov. Posv. kongregace pro nauku víry, *Normae pastorales circa absolutionem sacramentalem generali modo impertendam*: AAS 64 (1972), s. 510–514; Pavel VI., projev k biskupům USA při návštěvě "ad limina" 20. dubna 1978: AAS 70 (1978), s. 328–332; Jan Pavel II., projev ke kanadským biskupům při návštěvě "ad limina" 17. listopadu 1978: AAS 71 (1979), s. 32–36.

Krista, který "nepřišel, aby si nechal sloužit, ale aby sloužil"¹⁸¹. Jestliže tedy ve světle tohoto Kristova postoje je možno skutečně "kralovat" pouze "službou", pak ovšem tato "služba" vyžaduje takovou duchovní vyspělost, že je třeba ji nazvat "kralováním". Abychom mohli důstojně a účinně sloužit druhým, je nutno umět ovládat sami sebe a osvojit si ty ctnosti, jež umožňují takovou vládu nad sebou. Naše účast na Kristově královském poslání – vlastně právě na jeho "královském úřadu" (*munus*) – je těsně svázána se všemi oblastmi křesťanské a zároveň i lidské morálky.

Když 2. vatikánský koncil předkládal celistvý obraz Božího lidu a když připomínal, jaké místo v něm zaujímají nejen kněží, ale i laici, a nejen představitelé církevní hierarchie, ale i řeholníci a řeholnice, nevyvozoval tento obraz pouze z nějakého sociologického předpokladu. Církev jako lidská společnost může být jistě také zkoumána a definována podle kategorií, které používají vědy jako měřítko pro kteroukoliv lidskou společnost, tyto kategorie však nejsou dostatečné. V tomto ohledu, pokud jde o celé společenství Božího lidu i o každého jeho jednotlivého člena, nejedná se jen o určitou specifickou "sociální příslušnost", nýbrž pro každého jednotlivce i pro všechny jako celek je zásadní spíše zvláštní "povolání". Církev je totiž jako Boží lid také "Kristovým mystickým tělem" – podle výše uvedeného učení sv. Pavla, které velmi výstižně připomněl i Pius XII.¹⁸² Příslušnost k němu vyplývá ze zvláštního povolání, spojeného se spásonosným působením milosti. Chceme-li mít tedy správnou představu o tomto společenství Božího lidu, tak rozsáhlém a krajně rozrůzněném, musíme tu vidět především Krista, který určitým způsobem vyzývá každého jeho člena: "Následuj mě."¹⁸³ Takové je společenství učedníků, z nichž každý jiným způsobem – někdy velmi uvědomělým a důsledným, jindy jen málo vědomým a velice nedůsledným – následuje Krista. V tom se projevuje i hluboce "osobní" rys a rozměr této společnosti, která – přes všechny nedostatky společenského života v lidském smyslu tohoto slova – je společenstvím právě proto, že je všichni tvoří ve spojení se samým Kristem, ne-li jinak, alespoň tím, že nosí ve svých duších nezrušitelné znamení křesťana.

Tentýž koncil se rovněž s obzvláštní pozorností snažil dokázat, jakým způsobem se má toto "ontologické" společenství učedníků a vyznavačů stále dále rozvíjet i po "lidské" stránce ve společenství, které si je vědomé vlastního života a činnosti. Na podněty koncilu v této oblasti pak navázaly četné další akce synodálního, apoštolského a organizačního rázu. Stále však musíme mít na zřeteli jednu pravdu, že totiž každá akce slouží opravdové církevní obnově a šíří skutečné světlo, jímž je Kristus¹⁸⁴, a to natolik, nakolik má svůj základ v patřičném vědomí tohoto povolání a ve vědomí zodpovědnosti za tuto obzvláštní milost, jedinečnou a nenahraditelnou, jejímž působením každý křesťan buduje Kristovo tělo ve společenství Božího lidu. Tuto zásadu, jež je základním pravidlem veškeré křesťanské praxe – praxe apoštolské i pastorační, praxe vnitřního i společenského života – je nutno ve správném poměru uplatňovat na všechny lidi i na každého jednotlivce. Musí ji na sebe vztahovat i papež, jakož i každý biskup. Tomuto principu musí být věrni také kněží, řeholníci a řeholnice. Na jeho základě musí utvářet svůj život též manželé, rodiče, ženy i muži různého společenského postavení a povolání, od těch, kteří zaujímají ve společnosti nejvyšší úřady až po ty, kdo konají ty nejjednodušší práce. Právě v tom spočívá ona zásada "královské služby", jež ukládá každému z nás, kteří následujeme Krista, povinnost vyžadovat od sebe samých přesně to, k čemu

¹⁸⁰ Srov. AAS 58 (1966), s. 177–198.

¹⁸¹ Mt 20,28.

¹⁸² Pius XII., encyklika *Mystici corporis*: AAS 35 (1943), s. 193–248.

¹⁸³ Jan 1,43.

jsme povoláni a k čemu jsme osobně zavázáni s pomocí Boží milosti, abychom toto povolání splnili. Taková věrnost povolání, kterou nám uděluje Bůh skrze Krista, přináší s sebou i onu solidární odpovědnost za církev, k níž chce 2. vatikánský koncil vychovávat všechny křesťany. V církvi totiž, jako ve společenství Božího lidu řízeném působením Ducha svatého, má opravdu každý "svůj vlastní dar", jak tomu učí sv. Pavel.¹⁸⁵ Tento "dar", ačkoliv slouží osobnímu povolání a je formou účasti na spásonosném díle církve, je zároveň ku prospěchu i ostatním a buduje církev a bratrské církevní obce v různých oblastech lidského pozemského života.

Věrnost tomuto povolání, to znamená vytrvalá ochota ke "královské službě", má zvláštní význam pro toto budování církve, hlavně pokud jde o nejzávažnější úkoly, jež nejvíce ovlivňují život našich bližních a celé společnosti. Věrností vlastnímu povolání se musí vyznačovat manželé, jak to vyžaduje nerozlučitelná povaha svátostného manželského svazku. Podobnou věrností vlastnímu povolání se musí vyznačovat i kněží pro ono nezrušitelné znamení, jež svátost kněžství vtiskuje do jejich duší. Přijetím této svátosti se v latinské církvi vědomě a svobodně zavazujeme k celibátu, a proto každý z nás musí dělat vše, co je v jeho silách, aby s pomocí Boží milosti projevoval vděčnost za tento dar a zůstal navždy věrný přijatému závazku. Totéž platí i o manželech, kteří musí všemožně usilovat, aby vytrvali v manželském svazku, aby tímto svědectvím lásky budovali rodinné společenství a vychovávali nová lidská pokolení, rovněž schopná zasvětit celý svůj život vlastnímu povolání, tj. oné "královské službě", jejíž příklad a nejkrásnější vzor nám poskytl Ježíš Kristus. Jeho církev, k níž všichni patříme, je "pro lidi", a to v tom smyslu, že na základě Kristova příkladu¹⁸⁶ a spoluprací s milostí, kterou on pro nás získal, můžeme dosáhnout tohoto "kralování", totiž dopracovat se každý z nás ke zralému lidství. Zralé lidství znamená vrcholné užívání daru svobody, jehož se nám dostalo od Stvořitele ve chvíli, kdy povolal k životu člověka, stvořeného ke svému obrazu a podobě. Tento dar se plně uskutečňuje v bezvýhradném darování celé vlastní lidské osobnosti, v duchu láskou podníceného zasnoubení Kristu a s Kristem, všem, k nimž on posílá muže a ženy, kteří a které se mu zcela zasvětili podle evangelijních rad. V tom spočívá ideál řeholního života, jak ho přijaly staré i nové řády a kongregace, jakož i sekulární společnosti.

V naší době se lidé někdy mylně domnívají, že svoboda sama o sobě je cílem, že každý člověk je svobodný jen tehdy, když ji užívá, jak se mu zachce, a že k tomuto cíli má nutně směřovat život jednotlivců i celých společností. Ve skutečnosti však svoboda je velkým darem jen tehdy, když ji dokážeme vědomě používat ke všemu tomu, co je opravdu dobré. Kristus nás učí, že nejlepším projevem svobody je láska, jež nachází uplatnění v darování sebe a ve službě druhým. K této svobodě "nás osvobodil Kristus"¹⁸⁷ a stále osvobozuje. Odtud také církev neustále čerpá inspiraci, výzvu a impuls ke svému poslání a službě všem lidem: Plná pravda o lidské svobodě je hluboce vryta do tajemství vykoupení. Církev opravdově slouží lidstvu, když střeží tuto pravdu s neúnavnou pozorností, vroucí láskou a uvědomělým úsilím a tím, že ji, skrze věrnost osobnímu povolání každého křesťana, přenáší do celého vlastního společenství a uskutečňuje v lidském životě. Tímto způsobem se potvrzuje i to, na co jsme již dříve poukázali, že totiž člověk je a stále znovu se stává "cestou", po níž kráčí církev ve svém každodenním žití.

¹⁸⁴ Srov. 2. vatikánský koncil, LG 1: ed. cit., s.37.

¹⁸⁵ 1 Kor 7,7; srov. 12,7.27; Řím 12,6; Ef 4,7.

¹⁸⁶ Srov. 2. vatikánský koncil, LG 36: ed. cit., s.72n.

¹⁸⁷ Gal 5,1; srov. tamtéž v. 13.

Matka naší důvěry

22. Když tedy na počátku nového pontifikátu obracím své myšlenky a srdce k Vykupiteli člověka, toužím, abych tímto způsobem vstoupil a hlouběji pronikl do vnitřního běhu života církve. Jestliže církev skutečně žije sobě vlastním životem, pak je to jedině proto, že čerpá z Krista, který stále chce jednu a tutéž věc: abychom totiž měli život, a abychom jej měli v hojnosti¹⁸⁸. Tato plnost života, která je v něm, je zároveň určena i pro člověka. Tím, že se církev spojuje s veškerým bohatstvím tajemství vykoupění, stává se církví živých lidí, protože jsou zevnitř ožívováni působením "Ducha pravdy"¹⁸⁹, protože k nim přichází láska, kterou Duch svatý vlévá do našich srdcí.¹⁹⁰ Účelem každé služby v církvi, ať již je to služba apoštolská, pastorační, kněžská či biskupská, je udržovat tento dynamický svazek mezi tajemstvím vykoupění a každým člověkem.

Uvědomujeme-li si tento úkol, pak se nám zdá, že též lépe chápeme, co znamená, když se řekne, že církev je matkou¹⁹¹, a dále co znamená, že církev vždy, a obzvláště v současné době, potřebuje Matku. Jsme zavázáni vděčností zejména otcům 2. vatikánského koncilu, kteří vyjádřili tuto pravdu v konstituci *Lumen gentium* bohatým mariologickým učením v ní obsaženým.¹⁹² Jelikož Pavel VI., podnícen tímto učením, prohlásil Kristovu matku "Matkou církve"¹⁹³ a tento titul se setkal se širokou odezvou, budiž dovoleno i jeho nehodnému nástupci, aby se obrátil na Marii jako na Matku církve v závěru těchto úvah, jež považoval za vhodné rozvinout na počátku své velekněžské služby. Maria je Matkou církve, poněvadž v důsledku svého nevýslovného vyvolení samým věčným Otcem¹⁹⁴ a díky zvláštnímu působení Ducha lásky¹⁹⁵ dala lidský život Božímu Synu, "pro něhož a skrze něhož je všechno"¹⁹⁶ a od něhož všechnen Boží lid dostává milost a důstojnost svého vyvolení. Její vlastní syn si výslovně přál rozšířit mateřství své rodné matky – a to tak, aby se stalo snadno přístupným všem duším a srdcím – tím, že jí, když visel na kříži, dal za syna svého milovaného učedníka.¹⁹⁷ Duch svatý jí vnukl, aby po nanebevstoupení našeho Pána i ona zůstala ve večeřadle v usebrané modlitbě a očekávání spolu s apoštoly až do dne letnic, v němž se měla viditelně zrodit církev a vyjít z přitmní na světlo.¹⁹⁸ V následujících dobách všechna pokolení učedníků a těch, kdo vyznávají a milují Krista – stejně jako apoštol Jan – přijali duchovně do svých domovů¹⁹⁹ tuto Matku, která byla takto již od samého počátku, tj. od chvíle zvěstování, zapojena do dějin spásy a do poslání církve. Proto my všichni, kdo tvoříme dnešní generaci Kristových učedníků, chceme se s ní obzvláštním způsobem spojit. Činíme to s věrností starobylé tradici a současně i s plnou úctou a láskou ke členům všech křesťanských společenství.

Vede nás k tomu hluboká nutnost pramenící z víry, naděje a lásky. Vždyť přece, cítíme-li v tomto těžkém a zodpovědném údobí církevních a lidských dějin zvláštní potřebu obracet se ke

¹⁸⁸ Srov. Jan 10,10.

¹⁸⁹ Jan 16,13.

¹⁹⁰ Srov. Řím 5,5.

¹⁹¹ Srov. 2. vatikánský koncil, LG 63–64: ed. cit. s. 94n.

¹⁹² Srov. tamtéž, kap. 8: ed. cit. s. 89–97.

¹⁹³ Projev na zakončení III. zasedání 2. vatikánského koncilu: AAS 56 (1964), 1015.

¹⁹⁴ Srov. 2. vatikánský koncil, LG 56: ed. cit. s. 90n.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Žid 2,10.

¹⁹⁷ Srov. Jan 19,26.

¹⁹⁸ Srov. Sk 1,14; 2.

¹⁹⁹ Srov. Jan 19,27.

Kristu, který je Pánem jak své církve, tak i dějin lidstva mocí tajemství svého výkupného díla, pak také věříme, že nikdo jiný než Maria nás nebude umět lépe uvést do božského a lidského rozměru tohoto tajemství. Nikdo do něho nebyl uveden samým Bohem tak jako Maria. V tom spočívá výjimečný rys jejího Božího mateřství. Nejen, že jeho důstojnost je jedinečná a neopakovatelná v dějinách lidského pokolení, nýbrž pro svou hloubku a rozsah působení je jedinečná i účast Panny Marie samé – právě v důsledku tohoto mateřství – na Božím plánu lidské spásy skrze tajemství vykoupení.

Můžeme říci, že toto tajemství se utvářelo pod srdcem nazaretské Panny, když vyslovila své "Staň se". Od té chvíle její panenské a zároveň i mateřské srdce zvláštním působením Ducha svatého nepřetržitě sleduje dílo svého Syna a vychází vstříc všem těm, které Kristus objal a stále objímá svou nevyčerpatelnou láskou. Proto také musí být i toto srdce mateřsky nevyčerpatelné. Charakteristické rysy této mateřské lásky, kterou Boží Matka vnáší do tajemství vykoupení a do života církve jsou vyjádřeny její obzvláštní blízkostí člověku a všemu co prožívá. V tom spočívá její tajemství Matky. Církve, která k ní vzhlíží se zcela neobyčejnou láskou a nadějí, si přeje pronikat do tohoto tajemství stále hlouběji. Církve v tom skutečně vidí i cestu svého každodenního života, kterou je člověk.

Věčná láska Boha Otce, jež se projevila v lidských dějinách skrze Syna, kterého dal lidem, "aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl věčný život"²⁰⁰, přichází ke každému z nás prostřednictvím této Matky a nabývá tak rysů, jež jsou každému člověku srozumitelnější a přístupnější. V důsledku toho Maria musí být přítomna i na všech cestách každodenního života církve. Z její mateřské přítomnosti církev čerpá jistotu, že skutečně žije životem svého Učitele a Pána a že prožívá tajemství vykoupení v celé jeho životodárné hloubce a plnosti. Stejně tak církev, zakořeněná v četných a rozmanitých oblastech života všeho současného lidstva, nabývá též jistotu, a mohlo by se říci zkušenost, že stojí po boku člověka, a to každého člověka, že je "jeho" církví, že je církví Božího lidu.

Vzhledem k těmto úkolům, jež vyvstávají podél cest, jimiž se církev ubírá, podél těch cest, na něž jasně ukázal Pavel VI. v první encyklice svého pontifikátu, my – s plným vědomím absolutní nutnosti všech těchto cest a současně i s vědomím obtíží, které se na nich hromadí – cítíme tím více potřebu pevného svazku s Kristem. Jako zřetelná ozvěna v nás zaznívají Ježíšova slova: "Beze mne nemůžete dělat nic."²⁰¹ Cítíme nejen potřebu, ale i zásadní nutnost velké, vroucí a stále rostoucí modlitby celé církve. Jedině modlitba může dokázat, že všechny tyto velké úkoly a obtíže, jak za sebou následují, se nestanou zdrojem krize, nýbrž příležitostí a téměř východiskem stále vyvrážděných úspěchů na cestě Božího lidu do Zaslíbené země v tomto historickém údobí, kdy se přibližujeme ke sklonku druhého tisíciletí. Končíme proto toto rozjímání vroucí a pokornou výzvou k modlitbě. Přeji si, abychom v této modlitbě vytrvali spojení s Ježíšovou Matkou Marií²⁰², podobně jako v ní vytrvávali i apoštolové a učedníci Páně po jeho nanebevstoupení v jeruzalémském večeřadle.²⁰³ Především snažně prosím Marii, nebeskou Matku církve, aby i ona ráčila s námi vytrvávat v této modlitbě nového adventu lidstva, s námi, kteří tvoříme církev, tj. mystické tělo jejího jednorozeného Syna. Doufám, že díky této modlitbě budeme moci přijmout Ducha svatého, jenž na nás

²⁰⁰ Jan 3,16.

²⁰¹ Jan 15,5.

²⁰² Srov. Sk 1,14.

²⁰³ Srov. Sk 1,13.

sestoupí²⁰⁴, a že se tak staneme Kristovými svědky "až na konec země"²⁰⁵, stejně jako ti, kteří vyšli v den letnic z jeruzalémského večeradla.

S mým apoštolským požehnáním.

Dáno v Římě u sv. Petra
dne 4. března, o první postní neděli, roku 1979,
v prvním roce našeho pontifikátu.

JAN PAVEL II.

²⁰⁴ Srov. Sk 1,8.

²⁰⁵ Tamtéž.

SEZNAM ZKRATEK

BIBLICKÉ ZKRATKY

Knihy Starého zákona

Gn	1. kniha Mojžíšova
Ex	2. kniha Mojžíšova
Lv	3. kniha Mojžíšova
Nm	4. kniha Mojžíšova
Dt	5. kniha Mojžíšova
Joz	Knihy Jozue
Sd	Knihy Soudců
Rt	Knihy Rút
1 Sam	1. kniha Samuelova
2 Sam	2. kniha Samuelova
1 Král	1. kniha Královská
2 Král	2. kniha Královská
1 Kron	1. kniha Kronik
2 Kron	2. kniha Kronik
Ezd	Knihy Ezdrášova
Neh	Knihy Nehemiášova
Tob	Knihy Tobiáš
Jdt	Knihy Judit
Est	Knihy Ester
1 Mak	1. kniha Makabejská
2 Mak	2. kniha Makabejská
Job	Knihy Job
Ž	Knihy Žalmů
Př	Knihy Přísloví
Kaz	Knihy Kazatel
Pís	Píseň písní
Mdr	Knihy Moudrosti
Sir	Knihy Sirachovcova
Iz	Knihy proroka Izaiáše
Jer	Knihy proroka Jeremiáše
Pláč	Knihy Žalozpěvů
Bar	Knihy proroka Barucha
Ez	Knihy proroka Ezechiela
Dan	Knihy proroka Daniela
Oz	Knihy proroka Ozeáše
Jl	Knihy proroka Joela
Am	Knihy proroka Amosa
Abd	Knihy proroka Abdiáše
Jon	Knihy proroka Jonáše
Mich	Knihy proroka Micheáše
Nah	Knihy proroka Nahuma

Hab	Kniha proroka Habakuka
Sof	Kniha proroka Sofoniáše
Ag	Kniha proroka Aggea
Zach	Kniha proroka Zachariáše
Mal	Kniha proroka Malachiáše

Knihy Nového zákona

Mt	Evangelium podle Matouše
Mk	Evangelium podle Marka
Lk	Evangelium podle Lukáše
Jan	Evangelium podle Jana
Sk	Skutky apoštolů
Řím	List svatého apoštola Pavla Římanům
1 Kor	1. list svatého apoštola Pavla Korint'anům
2 Kor	2. list svatého apoštola Pavla Korint'anům
Gal	List svatého apoštola Pavla Galat'anům
Ef	List svatého apoštola Pavla Efesanům
Flp	List svatého apoštola Pavla Filipanům
Kol	List svatého apoštola Pavla Kolosanům
1 Sol	1. list svatého apoštola Pavla Soluňanům
2 Sol	2. list svatého apoštola Pavla Soluňanům
1 Tim	1. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
2 Tim	2. list svatého apoštola Pavla Timotejovi
Tit	List svatého apoštola Pavla Titovi
Flm	List svatého apoštola Pavla Filemonovi
Žid	List Židům
Jak	List svatého apoštola Jakuba
1 Petr	1. list svatého apoštola Petra
2 Petr	2. list svatého apoštola Petra
1 Jan	1. list svatého apoštola Jana
2 Jan	2. list svatého apoštola Jana
3 Jan	3. list svatého apoštola Jana
Jud	List svatého apoštola Judy
Zj	Kniha Zjevení svatého apoštola Jana

ZKRATKY DOKUMENTŮ 2. VATIKÁNSKÉHO KONCILU

AA	Dekret o apoštolátu laiků <i>Apostolicam actuositatem</i>
AG	Dekret o misijní činnosti církve <i>Ad gentes</i>
ChD	Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi <i>Christus Dominus</i>
DH	Prohlášení o náboženské svobodě <i>Dignitatis humanae</i>
DV	Věřoučná konstituce o Božím zjevení <i>Dei Verbum</i>
GE	Prohlášení o křesťanské výchově <i>Gravissimum educationis</i>
GS	Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě <i>Gaudium et spes</i>
IM	Dekret o hromadných sdělovacích prostředcích <i>Inter mirifica</i>
LG	Věřoučná konstituce o církvi <i>Lumen gentium</i>
PC	Dekret o přizpůsobené obnově řeholního života <i>Perfectae caritatis</i>
NAe	Prohlášení o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím <i>Nostra aetate</i>

OE	Dekret o katolických východních církvích <i>Orientalium ecclesiarum</i>
OT	Dekret o výchově ke kněžství <i>Optatam totius</i>
PO	Dekret o službě a životě kněží <i>Presbyterorum ordinis</i>
SC	Konstituce o posvátné liturgii <i>Sacrosanctum concilium</i>
UR	Dekret o ekumenismu <i>Unitatis redintegratio</i>

JINÉ ZKRATKY

CCEO	Corpus canonum Ecclesiarum Orientalium
CCL	Corpus Christianorum Latinorum
CIC	Codex iuris canonici – Kodex kanonického práva, Praha, Zvon 1994
CSCO	Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Paris 1903
CSEL	Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Wien 1866
DS	Denzinger–Schönmetzer, Enchiridion Symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum, Freiburg i. Breisgau 1976
LXX	Septuaginta, řecký překlad
PG	Patrologia Graeca, vyd. J.P.Migne, Paris 1857–1866
PL	Patrologia Latina, vyd. J.P.Migne Paris 1878–1890
PLS	Patrologiae Latinae Supplementum

OBSAH

I. KAPITOLA – DĚDICTVÍ	4
NA KONCI DRUHÉHO TISÍCILETÍ	4
PRVÁ SLOVA NOVÉHO PONTIFIKÁTU	4
DŮVĚRA V DUCHA PRAVDY A LÁSKY	5
ODKAZ NA PRVNÍ ENCYKLIKU PAVLA VI.	6
CESTA K JEDNOTĚ KŘESŤANŮ	8
II. KAPITOLA – TAJEMSTVÍ VYKOUPENÍ	10
V TAJEMSTVÍ KRISTOVĚ	10
VYKOUPENÍ: OBNOVENÉ STVOŘENÍ	11
BOŽSKÁ SLOŽKA V TAJEMSTVÍ VYKOUPENÍ	12
LIDSKÁ SLOŽKA VYKOUPENÍ	13
KRISTOVO TAJEMSTVÍ JAKO ZÁKLAD POSLÁNÍ CÍRKVE A KŘESŤANSTVÍ	14
POSLÁNÍ CÍRKVE A SVOBODA ČLOVĚKA	15
III. KAPITOLA – VYKOUPENÝ ČLOVĚK A JEHO POSTAVENÍ V SOUČASNÉM SVĚTĚ	18
KRISTUS SE SPOJIL S KAŽDÝM ČLOVĚKEM	18
VŠECHNY CESTY CÍRKVE VEDOU K ČLOVĚKU	19
Z ČEHO MÁ SOUČASNÝ ČLOVĚK STRACH	20
POKROK NEBO HROZBA?	22
LIDSKÁ PRÁVA: "LITERA" NEBO "DUCH"	25
IV. KAPITOLA – POSLÁNÍ CÍRKVE A ÚDĚL ČLOVĚKA	28
CÍRKEV PEČUJE O POVOLÁNÍ ČLOVĚKA V KRISTU	28
CÍRKEV MÁ ODPOVĚDNOST ZA PRAVDU	30
EUCCHARISTIE A SVÁTOST POKÁNÍ	32
KŘESŤANSKÉ POVOLÁNÍ: SLOUŽIT A KRALOVAT	35
MATKA NAŠÍ DŮVĚRY	38
SEZNAM ZKRATEK	41
BIBLICKÉ ZKRATKY	41
KNIHY STARÉHO ZÁKONA	41
KNIHY NOVÉHO ZÁKONA	42
ZKRATKY DOKUMENTŮ 2. Vatikánského koncilu	42
JINÉ ZKRATKY	43
OBSAH	44

REDEMPTOR HOMINIS

Encyklika Jana Pavla II.
VYKUPITEL SVĚTA
z 4. března 1979

Překlad z latinského originálu vydaný Křesťanskou akademií
v Římě r. 1979

zrevidovala a upravila Marie Kyralová
Návrh obálky a grafická úprava Josef Karhan
Vydal Zvon,
české katolické nakladatelství a vydavatelství,
spol. s r.o., Praha 6, Thákurova 3
v roce 1996 jako svou 169. publikaci
Odpovědná redaktorka Marie Kyralová
Technický redaktor Ondřej Kramoliš
Sazba Pavel Vodička – Petit
Tisk EKON Jihlava
4,74 AA 1. vydání
Doporučená cena 31,- Kč